

**UNIVERSITATEA „AUREL VLAICU”
FACULTATEA DE TEOLOGIE ORTODOXĂ „ILARION V. FELEA”
DOMENIUL TEOLOGIE**

**TEZĂ DE DOCTORAT
CONCEPTUL DE ÎNDUMNEZEIRE OGLINDIT ÎN
FILOCALIA ROMÂNEASCĂ**

REZUMAT

Coordonator științific:

Pr. Prof. Univ. Dr. Ioan Tulcan

Student doctorand:

Ierom. Iulian-Nicolae (Nectarie) Arvai

Arad

2019

CUPRINSUL

INTRODUCERE	7
1. Motivul alegerii temei.....	7
2. Stadiul cercetării temei.....	8
3. Metoda folosită.....	11
4. Scopul cercetării.....	13
5. Clarificări terminologice.....	15
CAPITOLUL I	
ISTORIA ȘI IMPORTANȚA TRADUCERII FILOCALIEI PENTRU TEOLOGIA ROMÂNEASCĂ	18
I.1. „Filocalia primară” românească – unicitate a lumii ortodoxe	20
I.2. „Filocalia zilelor noastre” – încununarea unei osteneli de peste veacuri	25
CAPITOLUL II	
CONCEPTUL DE ÎNDUMNEZEIRE ÎN FILOCALIA ROMÂNEASCĂ	32
II.1. Conceptul de îndumnezeire în Răsăritul creștin și implicit, în contextul filocalic	32
II.1.1. Asceza – cale spre îndumnezeire.....	33
II.1.2. Mistica – trăire a îndumnezeirii.....	34
II.1.3. Etapa practică a nevoinței.....	37
II.1.4. Etapa contemplativă a nevoinței.....	37
II.1.5. Aspectul antropologic al îndumnezeirii.....	38
II.1.6. Aspectul hristologic al îndumnezeirii.....	39
II.1.7. Aspectul pnevmato-elesiologic al îndumnezeirii.....	39
II.2. Autorii filocalici – viața și opera	40
II.2.1. Sf. Antonie cel Mare, Evagrie Ponticul, Sf. Ioan Casian, Nil și Marcu Asceții, Diadoh al Foticeii și Isaia Pustnicul.....	41
II.2.2. Sf. Maxim Mărturisitorul.....	47
II.2.3. Talasie Libianul, Isihie și Filotei Sinaiții, Ioan Carpatiul, Avva Filimon, Sf. Ioan Damaschinul, Teodor al Edesei, Teognost, Ilie Ecdicul și Teofan Monahul.....	49
II.2.4. Sfinții Petru Damaschinul și Simeon Metafrastul.....	53
II.2.5. Triada: Sf. Simeon Noul Teolog, Cuv. Simeon Evlaviosul și Nichita Stithatul.....	54

II.2.6. Sfinții Nichifor din Singurătate, Teolipt, Mitropolitul Filadelfiei, Grigorie Sinaitul și Grigorie Palama	56
II.2.7. Calist și Ignatie Xanthopol, și ceilalți „Calist”: Patriarhul, Angelicude și Catafygiotul	60
II.2.8. Sfinții Ioan Scărarul și Dorotei al Gazei	62
II.2.9. Sf. Isaac Sirul	64
II.2.10. Sfinții Cuvioși Varsanufie și Ioan	65
CAPITOLUL III	
IMPLICAȚIILE DOGMATICE ȘI DUHOVNICEȘTI ALE CONCEPTULUI DE ÎNDUMNEZEIRE – THEOSIS – SUB ASPECT FILOCALIC	
III.1. Lucrarea tainică a lui Hristos prin Tainele Bisericii, ca fundament al îndumnezeirii	68
III.1.1. Botezul și Euharistia ca modalități de unire deplină a omului cu Dumnezeu – lucrare și roade asupra ființei umane, capacitatea tainei de a deveni concret, prin lucrarea Duhului	68
III.1.2. Monahismul ca și continuare a lucrării harice a Botezului – viața „îngerească” trăită în viața „pământească”	101
III.1.3. Conștiința curată – semn al unei preoții asumate; slujire spre îndumnezeire	101
III.1.4. Concluzii	105
III.2. Credință și îndumnezeire	107
III.2.1. Credința ca modalitate de a depăși limitatul și ca temelie a lucrării îndumnezeitoare	107
III.2.2. Credința – modalitate de acces la ceea ce este inaccesibil; raportul dintre credință, nădejde și taină	111
III.2.3. Credința ca și cunoaștere a căii spre îndumnezeire	116
III.2.4. Concluzii	117
III.3. Cugetarea la moarte – tanatologie – ca imbold spre îndumnezeire	118
III.3.1. Cugetarea la moarte – complexitate de realități și idei; ajutor în dobândirea stării contemplative	118
III.3.2. Seninătatea în fața morții – manifestare a despătimirii	123
III.3.3. Paradoxul dintre tristețea morții și bucuria vieții îndumnezeite	125
III.3.4. Concluzii	130
III. 4. Pocăința – metanoia – lucrare tainică a îndumnezeirii	131

III.4.1. Pocăința – „al doilea har”, ca stare tainică a sufletului, ca sens al vieții, ca vindecare a neputințelor și ca bucurie a îngerilor.....	131
III.4.2. Concluzii.....	138
III.5. Sărăcie – xenitea și îndumnezeire	139
III.5.1. Necesitatea metamorfozării lucrării materiale în lucrare duhovnicească, ca și condiție a îndumnezeirii.....	139
III.5.2. Concluzii.....	150
III.6. Post și îndumnezeire	150
III.6.1. Măsura postirii este măsura celor „nepământești”.....	151
III.6.2. „Postul frumos” determină starea de îndumnezeire.....	157
III.6.3. „Postul cu măsură” – echilibrul între „trupesc și sufletesc”.....	161
III.6.4. Concluzii.....	169
III.7. Fecioria ca prefigurare a îndumnezeirii	170
III.7.1. Fecioria ca stare cerească – rod al conlucrării între trup și suflet.....	170
III.7.2. Concluzii.....	175
III.8. Suferința asumată – lype – cale îndumnezeitoare	175
III.8.1. Suferința – modalitate de transfigurare a „interiorului”; cel ce suferă devine după chipul lui Hristos.....	175
III.8.2. Suferința – „pedagogie” divină îndumnezeitoare.....	180
III.9. Răbdarea ca temelie a îndumnezeirii	188
III.9.1. Răbdarea ca mijloc de a dobândi mila dumnezeiască.....	188
III.9.2. Răbdarea – mediul favorabil al îndumnezeirii.....	191
III.9.3. Concluzii.....	194
III.10. Smerenie și îndumnezeire	195
III.10.1. Smerenia ca lucrare mai presus de fire și ca prefigurare a stării îndumnezeite a omului.....	195
III.10.2. Smerenia ca și potență de a discerne între omenesc și dumnezeiesc.....	208
III.10.3. Smerenia – atribut al minții îndumnezeite.....	211
III.10.4. Smerenia – „haina lui Dumnezeu”.....	216
III.10.5. Concluzii.....	218
III.11. Pacea lăuntrică – hesychia ca și cale spre îndumnezeire	218
III.11.1. Sinergia între „isihia minții” și „isihia trupului”, ca expresie a „isihiei îndumnezeitoare”.....	218
III.11.2. „Liniștirea inimii” – caracteristică a stării îndumnezeite.....	225

III.11.3. Isihia ca oglindire a „vieții hristologice”, în propria viață.....	228
III.11.4. „Vastitatea” isihiei – chip al „necuprinsului dumnezeiesc”.....	234
III.11.5. Concluzii.....	241
III.12. Citirea Sfintei Scripturi – studiul scrierilor patristice, ca învățătură despre îndumnezeire.....	242
III.13. Discernământ – diakrisis și îndumnezeire.....	251
III.13.1. Discernământul – trăsătură fundamentală a omului „rational”, ce tinde spre îndumnezeire.....	251
III.13.2. Discernământul ca descoperire a „esențialului”, în nevoința îndumnezeitoare.....	259
III.13.3. Discernământul ca și conștientizare a prezenței dumnezeiești, în ascultarea monahală.....	264
III.13.4. Discernământul – expresie a „subtilului” dumnezeiesc.....	269
III.13.5. Discernământul ca analizare corectă a „sinelui”, ce tinde spre îndumnezeire.....	275
III.13.6. Concluzii.....	278
III.14. Cunoaștere – gnosis și îndumnezeire.....	278
III.14.1. Dumnezeu ca și cauzalitate a cunoașterii îndumnezeitoare.....	278
III.14.2. Cunoașterea ca apogeu al lucrării ascetice.....	281
III.14.3. „Cunoștința cu patimă” – „patima” cea îndumnezeitoare.....	283
III.14.4. Înveșnicirea prin cunoaștere.....	285
III.14.5. Cunoștința ca temelie a descoperirilor dumnezeiești.....	288
III.14.6. Cunoașterea ca „simțire” a harului.....	294
III.14.7. Combaterea cunoașterii analogice; apofatic și catafatic în „taina” îndumnezeirii.....	295
III.14.8. Cunoașterea ca „simțire a vieții nemuritoare”.....	298
III.14.9. Concluzii.....	302
III.15. Lucrarea minții – teoria și perceperea stării de îndumnezeire.....	303
III.15.1. Minte – intimitate cu Dumnezeu.....	303
III.15.2. Dragostea ca stadiu suprafiresc al minții aflate în lucrarea de îndumnezeire.....	321
III.15.3. „Minte văzătoare”, luminată prin trezvie – semn al îndumnezeirii.....	339
III.15.4. Lucrarea Duhului ca stare firească a minții doritoare de îndumnezeire.....	347
III.15.5. Teologia palamită a „luminii necreate”.....	349
III.15.6. „Raiul” interior perceput de mintea „văzătoare”.....	358

III.15.7. Lucrarea contemplativă a minții – finalitatea viețuirii isihaste.....	369
III.15.8. Teologia Celui „Unul”, Cel Care îndumnezeiește.....	370
III.15.9. Concluzii.....	375
III.16. Rugăciunea – simțire a stării de îndumnezeire.....	377
III.16.1. Rugăciunea în lumina Duhului – starea celor îndumnezeiți; etapele și caracteristicile rugăciunii practice.....	377
III.16.2. Caracterul activ și contemplativ al rugăciunii îndumnezeitoare.....	394
III.16.3. Taina rugăciunii reflectă în taina îndumnezeirii.....	396
III.16.4. Metode filocalice de practicare ale rugăciunii îndumnezeitoare.....	407
III.16.5. Teologia palamită a rugăciunii desăvârșite.....	421
III.16.6. Roadele rugăciunii – roadele stării de îndumnezeire.....	429
III.16.7. Concluzii.....	437
III.17. Plânsul – penthos ca dor de îndumnezeire; teologia filocalică a lacrimilor îndumnezeitoare.....	440
III.18. Dragostea – agape cea îndumnezeitoare.....	449
III.18.1. „Simțirea inimii” – simțirea îndumnezeirii.....	449
III.18.2. Teologia iubirii – teologia îndumnezeirii.....	454
III.18.3. Dragostea infinită sau iubirea extatică – condiție a sălășluirii Duhului Sfânt.....	462
III.18.4. „Cercul iubirii” – finalitate a lucrării de îndumnezeire.....	466
III.18.5. Concluzii.....	472
III.19. Monahismul – anachoresis – trăire pentru îndumnezeire.....	473
III.19.1. Paradoxul viețuirii monahale este paradoxul vieții îndumnezeite; monahismul ca expresie a „regăsirii de sine”.....	473
III.19.2. Concluzii.....	488
III.20. „Totul” prin darul lui Dumnezeu. Îndumnezeirea ca dar dumnezeiesc și ca lucrare a harului – „kata haris”.....	488
III.20.1. „Despre cei ce-și închipuie că se îndreptează din fapte” – mântuirea ca manifestare a dragostei dumnezeiești.....	488
III.20.2. Teologia filocalică a lucrării harice – teologia îndumnezeirii.....	497
III.20.3. Concluzii.....	515
CAPITOLUL IV	
RELEVANȚA TEMELOR FILOCALICE PENTRU DOGMATICA ORTODOXĂ.....	518
IV.1. Relația teologie – experiență.....	520
IV.2. Relația teologie dogmatică – îndumnezeire.....	522

IV.3. Relația dogmă – spiritualitate	523
IV.4. Rațiune și mistică	525
CONCLUZII	528
BIBLIOGRAFIE	538

Această teză de doctorat, intitulată „*Conceptul de îndumnezeire oglindit în Filocalia românească*”, este structurată în patru capitole, precedate de o „*Introducere*” și urmate de „*Concluzii*” și „*Bibliografie*”.

În primul capitol al acestei lucrări, intitulat „*Istoria și importanța traducerii Filocaliei pentru Teologia românească*”, am prezentat, în cadrul altor două subcapitole, importanța *Filocaliei*, considerând-o ca fiind un act „normativ”, atât pentru viață, cât și pentru învățătura Bisericii, a cărei valoare se reliefează prin evidențierea pașilor care au făcut posibilă apariția acestei lucrări monumentale. Întrucât dintotdeauna s-a simțit nevoia grupării tuturor scrierilor patristice într-o antologie a acestora, am evidențiat importanța apariției *Filocaliei* în diferitele ei forme, începând cu *Filocalia lui Origen*, apărută în jurul anului 359, continuând cu alcătuirea antologiei scrierilor lui Evagrie Ponticul, în secolul IV, cu cele ale Sfântului Grigorie Palama și culminând cu alcătuirea *Filocaliei „primare”* românești, prin grija și osteneala Sfântului Paisie Velicikovski, fiind alcătuită în anul 1769, *Filocalia de la Dragomirna*, iar în anul 1800, cea de la Neamț. Deci, în anul 1782, când apare versiunea grecească a *Filocaliei*, tipărită la Veneția, în țara noastră, această capodoperă era folosită de mai bine de un secol și jumătate, scrierile patristice fiind traduse de către Sfântul Paisie și ucenicii săi.

În secolul al XX-lea, lucrarea filocalică este desăvârșită, în țara noastră, prin munca asiduă, a celui mai mare dogmatist al țării noastre, din perioada modernă, precum și al lumii întregi, Părintele Dumitru Stăniloae, care realizează lucrarea de traducere și publicare a *Filocaliei*, între anii 1946-1991; lucrarea teologică a Părintelui Stăniloae s-a împletit cu ani de suferință, fiind prigonit și închis de regimul comunist.

Astfel *Filocalia* românească se evidențiază prin faptul că, în stadiul primar, precede ca și traducere și număr de texte și autori, atât varianta grecească, cât și cea rusească, iar în varianta modernă, *Filocalia* nu reprezintă doar o antologie de texte patristice, ci o adevărată capodoperă dogmatică, Părintele Stăniloae realizând, prin intermediul notelor de subsol, o adevărată lucrare dogmatico-patristică.

În al doilea capitol al lucrării, intitulat „*Conceptul de îndumnezeire în Filocalia românească*”, am înaintat treptat spre aprofundarea temei alese, prezentând, în două subcapitole, sensul, valoarea și lucrarea conceptului de îndumnezeire, evidențind faptul că, prin îndumnezeire, omul se unește în mod deplin cu Dumnezeu, necesitându-se o disponibilitate din partea acestuia, în această direcție. Astfel se reliefează lucrarea ascetică a omului, pentru a o dobândi pe cea mistică, asceza fiind lucrarea prin care, omul despătimit se unește cu Dumnezeu,

parcurgând stadiul de la „chip” la „asemănare”. Îndumnezeirea nu se realizează prin puterea proprie a omului, ci prin darul lui Dumnezeu, neavând vreodată o finalitate.

De asemenea am prezentat succint, anumite aspecte ale procesului de îndumnezeire, precum cel antropologic, hristologic și pnevmato-ecclesiologic, reliefând faptul că omul, prin alcătuirea sa, este chemat la îndumnezeire, lucrare devenită stare, prin însăși lucrarea Fiului lui Dumnezeu Întrupat, Care redăruiește omului această potență care se primește de către om, prin lucrarea Duhului Sfânt, doar în Biserică. Am reliefat și cele trei trepte ale îndumnezeirii și anume, lucrarea, cunoașterea naturală și cea supranaturală, precum și modurile de dobândire ale acestora.

Apoi am evidențiat concret viața și opera autorilor filocalici, pentru a expune modul în care, aceștia au asumat, atât în viață, cât și în scrierile lor, conceptul și realitatea îndumnezeirii. Astfel am prezentat în mod succint, biografia și opera tuturor autorilor filocalici, cuprinsă în cele 12 volume ale *Filocaliei* românești, încercând să evidențiez anumite particularități ale fiecărui autor, în parte.

În al treilea capitol, intitulat „*Implicațiile dogmatice și duhovnicești ale conceptului de îndumnezeire – Theosis – sub aspect filocalic*”, am încercat ca prin intermediul celor douăzeci de subcapitole cuprinse, să relievez concret, modul în care omul se poate îndumnezeii, potrivit învățaturii Părinților filocalici. Deși din punct de vedere științific, am evidențiat douăzeci de trepte ale urcușului spre îndumnezeire, totuși din punct de vedere duhovnicesc, omul trăiește o singură lucrare care are mai multe aspecte, adică îndumnezeirea este un proces unitar. Astfel, am analizat îndumnezeirea sub aspectul unei lucrări între Dumnezeu și om, caracterizată de mai multe direcții: de sinergia lucrării Duhului Sfânt cu omul, prin intermediul Sfințelor Taine; de modul în care, prin credință, prin gândul la moarte și pocăință, omul poate arăta deschiderea sa către lucrarea lui Dumnezeu; de modul în care prin sărăcie, post, feciorie, asumarea greutăților aferente progresului duhovnicesc, răbdare și smerenie, omul poate da valoare vieții sale, dobândind starea de pace deplină.

În stadiul iluminării duhovnicești, care premerge pe cel al curăției sau al despățimirii, omul, prin lucrarea discernământului și al cunoașterii, împlinind căutarea sa prin citire, rugăciune și plânsul duhovnicesc, ajunge la trăirea îndumnezeirii, reliefată ca o adâncire a lui, în odihna dragostei dumnezeiești. Totodată această lucrare filocalică este destinată cu precădere monahilor, însă nu se anulează realitatea chemării fiecărui om, indiferent de viețuirea sa, la împărtășirea din darul îndumnezeitor al Duhului Sfânt.

Capitolul principal al lucrării pornește de la evidențierea importanței vitale pe care harul Sfințelor Taine îl are în procesul de îndumnezeire, fiind prezentat conceptul filocalic ce tratează

această problematică; începând cu Sf. Marcu Ascetul, Diadoh al Foticeii și Isihie Sinaitul, se evidențiază lucrarea și roadele Botezului asupra ființei umane, adică lucrarea tainică a harului în ființa omului, după primirea Botezului, ca unul ce curățește, sfințește și așează bazele mântuirii în ființa nevoitorului, însă nu independent de voința acestuia. Astfel, s-a evidențiat și problematica ispitirii, ca expresie a dragostei dumnezeiești, importanța luptei cu prima ivire a gândului pătimăș și rolul inimii, ca loc al despățimirii. De asemenea se evidențiază riscul conceptului conform căruia omul se poate curăți de păcat și prin propria putere, independent de lucrarea harică a Botezului, decurgând de aici învățătura Avvei Dorotei referitoare la Botez, ca punct de echilibru între starea anterioară și cea posterioară căderii adamice și la sinergia între lucrarea Botezului și lucrarea poruncilor.

În conținutul lucrării se face des referire la lucrarea „nevoitorului”, ca expresie o oricărui om doritor de mântuire și, implicit de îndumnezeire; deci această sintagmă nu reprezintă un separatism sau o triere preferențială, ci evidențiază importanța libertății depline de a alege, în tagma „nevoitorilor” fiind asimilat orice om care își lucrează preocesul despățimirii. Am ales această expresie și datorită faptului că, lucrarea filocalică este prezentată exclusiv din perspectivă monahală, însă nu este destinată exclusiv, monahilor, ci și mirenilor.

Sf. Diadoh face referire și la anumite aspecte ce surprind profunzimea tainei anterior-menționate, pornind de la ideea că sufletul omului este contemplativ, adică văzător de Dumnezeu și cuvântător de Dumnezeu, adică lucrativ; harul primit la Botez lucrează, la început în mod simțit, ca mai apoi, în funcție de Atotștiința dumnezeiască, să își transpună lucrarea în mod tainic, evidențiindu-se astfel, libertatea deplină a omului de a conlucra, sau nu, de unde și ivirea conceptului de ispitire. Ispitirea nu înseamnă incapacitatea harului, ci faptul că, prin simțământul de părăsire se lucrează, în mod pedagogic, mântuirea, deci faptul că harul poate să nu fie simțit, nu înseamnă că nu există (Sf. Grigorie Sinaitul).

După Botez harul nu mai viețuiește cu păcatul în mintea omului, deoarece în unitatea ipostasului nevoitorului, nu poate exista o dualitate de persoane, omul începând astfel, să lucreze translarea de la „chip”, ca expresie a mișcării cugetătoare a sufletului, la „asemănare”, în timp, prin lucrarea sinergică între voința omului și har; la Botez deci, omul se leapădă de diavol și se unește cu Hristos, stare ce se păstrează permanent, în mod conștient prin voință, după cum învață Sf. Petru Damaschin; roadele Botezului trebuie să se oglindească în om la adevărata potență, deplinătatea harului dăruind deplinătatea puterii (Sf. Grigorie Sinaitul). Se mai aduce în vedere importanța Euharistiei, ca sporitoare a nevoinței omului (la Isihie) și ca lucrare condiționată de nevoia de iertare și împăcare (la Sf. Petru Damaschin), precum și importanța trezviei, a smereniei și a conștientizării, ca virtuți compatibile cu lucrarea harului

(la Avva Filimon); se evidențiază de asemenea importanța unei împărtășiri cât de des, la Calist și Ignatie Xanthopol.

Sf. Teodor al Edesei prezintă viețuirea monahală ca o actualizare continuă a Botezului, iar Teognost evidențiază importanța conștientizării măreției Tainei Preoției, după cum Simeon Evlaviosul evidențiază nevoia simțirii lui Dumnezeu în momentul slujirii; de asemenea Sf. Simeon Noul Teolog consideră lacrimile ca o actualizare a Botezului, prin plânsul duhovnicesc lucrându-se pocăința, a cărei temelie a fost așezată la Botez. Deci prin Sfintele Taine, omul devine părtaș roadelor Întrupării (Simeon Noul Teolog), acestea reprezentând modalitatea de unire a omului cu Dumnezeu (Nichita Stithatul), prin faptul că firescul devine suprafiresc, totul convergând spre unitate (Calist și Ignatie Xanthopol).

Pentru a conștientiza o lucrare tainică și de nedescris, este nevoie de credință; fără aceasta, văzutul devine nevăzut și simțirea devine nesimțire, credința fiind văzută de Sf. Antonie ca o modalitate de a cunoaște ceea ce este inaccesibil omului prin puterile sale inteligibile și de a depăși limitatul; credința este și temelie a lucrării viitoare, expresie a dragostei față de Dumnezeu și recunoaștere a ajutorului dumnezeiesc primit de om (Sf. Marcu Ascetul, Talasie Libianul), precum și modalitate de acces la realitățile duhovnicești, altfel imposibil de perceput (Ioan Carpatiul); există o interdependență între credință și fapte, întrucât cea dintâi se evidențiază doar printr-o lucrare concretă, după cum mărturisește Sf. Diadoh.

Credința este susținută de nădejde (Teognost), devenind fundament al vieții desăvârșite, întrucât își are sursa în harul Botezului, după cum învață Sf. Petru Damaschin, care face deosebirea între credința generală și cea particulară; totodată prin credință se stabilește un dreptar care separă binele de rău, devenind sursa puterii de a alege binele (Sf. Simeon Noul Teolog), prin curajul în lucrare, pe care îl inspiră și prin odihna sufletească, pe care o dăruiește (Nichita Stithatul). Sf. Grigorie Sinaitul stabilește ca fundament al credinței, cunoașterea de Dumnezeu, făcând de asemenea o disociere între credința teoretică și cea lucrătoare.

O problematică care se fundamentează pe credință este cugetarea la moarte, fără de care nevoitorul nu poate pătrunde complexitatea de realități și idei ce decurg din lucrarea de îndumnezeire și deci, nu poate spori în lucrarea contemplativă, după cum mărturisesc Evagrie Ponticul și Isihie Sinaitul; gândul la momentul morții și la ceea ce urmează după acesta devine imbold pentru lucrarea virtuților (Talasie Libianul, Filotei Sinaitul, Ioan Carpatiul, Teodor al Edesei), adjuvant al rugăciunii neîncetate (Ilie Ecdicul), înălțare a cugetării spre cele cerești (Sf. Simeon Metafrastul), înțelegere a sensului adevărat al vieții (Sf. Simeon Noul Teolog), imbold pentru plânsul duhovnicesc și ridicare a simțirii la cote înalte (Sf. Ioan Scărarul); deci seninătatea în fața morții este expresia despățimirii, după cum învață Teognost.

Legat de virtutea menționată în subcapitolul-anterior este și virtutea pocăinței, care se și naște din aceasta, însă devine și născătoare a ei; prin pocăință se realizează o lucrare tainică, greu de înțeles pentru cei ce nu cunosc greutatea luptei de despățimire (Sf. Marcu Ascetul și Ioan Scărarul); prin ea nevoitorul se încredințează deplin voii dumnezeiești, pentru a-și vindeca toate neputințele (Teognost) și a accede la un nivel superior de trăire (Sf. Simeon Noul Teolog). Această lucrare dă sens vieții monahale (Isihie Sinaitul), devenind un „al doilea har” (Sf. Petru Damaschin), în sensul că prin pocăință, harul Botezului este păstrat în mod nealterat, la această lucrare participând „tot cerul” (Teodor al Edesei).

Totodată se evidențiază lucrarea practică pe care se fundamentează lucrarea tainică-sufletească prezentată anterior, începând cu lucrarea lepădării materiale, prezentate sub chipul sărăciei; prin dorința extremă de a deține ceva material se pun bazele lucrării diavolești în ființa nevoitorului, căutându-se anularea oricărei încercări de spiritualizare a lui (Sf. Antonie, Casian Romanul și Teodor al Edesei); astfel trebuie ținut cont de faptul că sărăcia este văzută de către Sf. Marcu Ascetul ca o poruncă dumnezeiască, care stabilește un echilibru în viața omului (Diadoh), deoarece materia, valorificată în exces, devine înșelare și fantezie (Isihie). Astfel omul în funcție de profunzimea lepădării materiale, primește mângâierea harului, deoarece iubirea materială duce la necredință; astfel este important ca orice rucodelie săvârșită de monah să primească un sens duhovnicesc (Ilie Ecdicul, Sf. Isaac Sirul și Ioan Scărarul).

Sărăciei i se alătură postirea, prin care omul tinde spre măsura celor nepământești, după învățătura lui Evagrie; postul, bineînțeles, practicat cu măsura care păstrează echilibrul între sănătatea trupească și cea sufletească (Sf. Antonie și Diadoh), luptă la crearea unei sinergii între patimi (Nil Ascetul, Ilie Ecdicul și Petru Damaschin) – întrucât trupul și sufletul se influențează reciproc (Sf. Simeon Noul Teolog) și aduce liniștire (Filotei Sinaitul), Cuvioșii Talasie și Ioan Carpatiul denumind această lucrare ca fiind un „post frumos”. Deci postirea în sine este doar o lucrare trupească, fără prea multă valoare, potența deplină a ei fiind împlinită doar în comuniune și cu celelalte virtuți (Nichita Stithatul), Sf. Grigorie Sinaitul considerând că sunt trei stadii ce determină urcușul sau regresul spre adevărata postire, și anume săturarea, îndestularea și înfrânarea.

Un mod de viețuire echilibrat ajută în păstrarea uneia dintre cele mai importante stări ale viețuirii monahale și anume fecioaria, stare/lucrare ce își are începutul în plan inteligibil (Sf. Antonie), desfășurându-se, atât în direcție trupească (insuficientă) cât și în cea sufletească (Sf. Casian Romanul); patima care atentează la integritatea feciorie este curvia, manifestată în mod diferit, după cum învață Nichita Stithatul, în funcție de starea în care se găsește nevoitorul – adică de noviciat (prin neatenție), starea intermediară (prin lipsa trezviei) și stare de desăvârșire,

în care lupta imboldul spre curvie devine suferință și durere (deci respingere totală). Trebuie evitată patima mândriei, care stârnește patima curviei (Nil Ascetul), fecioria devenind astfel, o stare de conlucrare a harului cu voința omului, din care rezultă o lucrare netrupească și cerească, după cum afirmă Sf. Ioan Scărarul.

În toată această luptă care se desfășoară pe parcursul întregii vieți, înțelegerea sensului suferinței și răbdarea primesc un rol monumental, devenind modalități de metamorfozare a nevoitorului după Chipul lui Hristos, acesta sporind în dragostea față de Dumnezeu și aproapele, după cum învață Sf. Marcu Ascetul; prin trăirea cu răbdare a încercărilor (venite fie de la oameni, fie de la trup, fie de la diavoli), nevoitorul primește imbold în a lucra pocăința, care îi transfigurează interiorul, prin vindecarea patimilor (Sf. Teodor al Edesei), făcându-l manifestarea lucrării Proniei dumnezeiești în viața sa (Sf. Diadoh și Talasie Libianul). Suferința devine și remediu al împietririi, izvor de rugăciune, lacrimi și mângâiere (Talasie), conștientizare a sensului vieții și, implicit, condiție a isihiei (Sf. Isaac Sirul), precum și pedagogie divină (Sf. Petru damaschin). Se atrage atenția și asupra faptului că suferința poate fi asumată sau nu (Ilie Ecdicul) și că este direct proporțională cu starea de împătımire pe care o are omul (Nichita Stithatul).

Deci modul de manifestare al unei suferințe asumate, precum și al dorinței de continuitate, se evidențiază prin răbdare, considerată a fi fundament al mântuirii și expresie a dorinței omului după îndumnezeire (Evagrie), metamorfozare a omului în bine (Diadoh), manifestare a discernământului, prin faptul că se așteaptă timpul oportun de a acționa și se crează mediul favorabil lucrării duhovnicești (Teognost și Nichita Stithatul), întărire sufletească (Ilie Ecdicul) și într-un cuvânt „liantul” ce unește toate virtuțile (Sf. Petru Damaschin); se mai prezintă și diferența între răbdare și îndelungă-răbdare (Talasie), precum și cea dintre tristețea trupească și suferința sumată (Nichita Stithatul).

Lucrând virtuțile, nevoitorul dobândește starea de smerenie, adică o stare mai presus de fire (Sf. Petru Damaschin), a cărei profunzime nu poate fi analizată în mod rațional, ea devenind fundament al întregii lucrări de îndumnezeire (Sf. Grigorie Sinaitul); prin ea, nevoitorul primește capacitatea de a discerne între realitatea omenească și cea dumnezeiască (Nichita Stithatul), fiind un atribut al minții aflate în lucrarea harului, adică în stare contemplativă (Calist Patriarhul). Smerenia mai este considerată a fi, în funcție de roadele pe care le dăruiește sufletului, imbold spre mântuire (Avva Dorotei); „haina” lui Dumnezeu ce îl îmbracă pe om, acesta devenind capabil de a cuprinde necuprinsul (Sf. Isaac Sirul); stare firească a omului luminat de har (Sf. Marcu Ascetul); seninătate a minții (Evagrie); antidot al amăgirii (Sf. Antonie) și expresia deplinei iubiri față de Dumnezeu și semenii (Sf. Varsanufie și Ioan).

Sf. Ioan Scărarul poate fi considerat din punct de vedere filocalic, un mare pedagog al smereniei, atrăgând continuu atenția asupra păcatului mândriei sau al slavei deșarte, care atentează la integritatea acestei virtuți; de asemenea și smerenia se lucrează în funcție de măsura la care se află nevoitorul, cei în faza intermediară, păstrându-și virtutea smereniei printr-o descurajare cumpătată, iar cei desăvârșiți, prin simțirea harului (Diadoh); totodată slava deșartă este considerată, de către Sf. Casian Romanul, a fi patima care se războiește cu cei aflați în starea desăvârșirii.

Isihia este văzută, din punct de vedere filocalic, atât ca stare, cât și ca lucrare, fiind considerată – ca stare, pace a inimii (Isihie Sinaitul), iar – ca lucrare, modalitatea de oglindire a vieții hristologice în propria viață (Teodor al Edesei), deci se evidențiază legătura indisolubilă între liniștirea minții și cea a trupului (Sf. Marcu Ascetul); în privința acesteia, se aduc în vedere anumite aspecte filocalice, atât exterioare, cât și interioare, care au rolul de a o face lucrativă în procesul îndumnezeirii; astfel, se evidențiază importanța nepărsirii chiliei, ca spațiu în care se lucrează isihia, precum și importanța luptei cu duhul întristării, care deteriorează starea de liniștire (Evagrie); Sf. Casian Romanul consideră tristețea și mânia ca fiind principalii vrăjmași ai liniștirii, pe când Sf. Nil Ascetul, atribuie acest efect, „aducerii aminte”; Talasie Libianul consideră că nevoitorul se despătimeste mai mult, cu cât trăiește în retragere, mai mult; pacea se dobândește, din perspectiva Sf. Simeon Noul Teolog, atât prin promptitudinea răspunderii la chemarea lui Dumnezeu, cât și prin asumarea deplină a acestei chemări, făcând diferență între liniștire, tăcere, inactivitate și retragere; Calist și Ignatie Xanthopol consideră ca fundament al liniștirii, dobândirea virtuților, care să asigure păstrarea și sporirea acestei stări, printre care, de căpătâi, este credința; Calist Angelicude caracterizează isihia ca fiind virtutea ce face tranziția între lucrare și contemplare; Sf. Ioan Scărarul consideră că vastitatea isihiei nu se dobândește în mod teoretic, ci practic, iar Sf. Isaac Sirul consideră pustiul ca fiind un spațiu aparte, în care isihastul devine trăitor al veșniciei, încă din viața aceasta și înainte-văzător al realității depline ce va fi trăită după moarte.

Petru Damaschinul și Nichita Stithatul, asociază isihia, nu cu retragerea din lume ci cu retragerea de sub influența materiei și astfel, isihia devine mijloc și nu stare, ce folosește celor pătimiși în a se despătimi și care se caracterizează prin recunoașterea de sine, prin viețuirea cu ceilalți și prin desăvârșirea universului interior și implicit, al celui exterior; astfel isihia se lucrează oriunde și nu doar în locurile pustii.

După ce am prezentat etapa ascetică a lucrării de îndumnezeire, am trecut la a prezenta, în mod concret, din punct de vedere filocalic, lucrările pe care se fundamentează etapa mistică a procesului anterior-menționat, începând cu evidențierea importanței studiului duhovnicesc în

depășirea barierelor limitatului omenesc; prin lectura duhovnicească, cu precădere a Sfintei Scripturi, nevoitorul descoperă în operele parcurse, lucrarea Duhului Sfânt oglindită în trăirea concretă a cuvioșilor, lăsată spre urmare și imitare (Sf. Nil Ascetul), aceste scrieri nefiind doar informații teoretice, ci și informații purtătoare de Duh (Sf. Marcu Ascetul), ce au rol vindecător (Talasie Libianul), prin domolirea patimilor (Nichita Stithatul) și prin sporirea rugăciunii (Sf. Grigorie Sinaitul); prin acest fel de lucrare se dobândește, printr-o înțelegere corespunzătoare (Sf. Simeon Noul Teolog), cunoștința de Dumnezeu (Sf. Petru Damaschin).

Pentru a nu devia de la esența lucrării de nevoință, după cum învață Sf. Petru Damaschinul, trebuie stabilit un echilibru în ceea ce privește modul de a gândi și de a lucra, prin intermediul discernământului, sau a dreptei socotințe (Marcu Ascetul); astfel, pe parcursul vieții, nevoitorul va conștientiza faptul că ținta viețuirii sale este dobândirea Împărăției cerurilor, iar scopul său este lucrarea de curățire a inimii (Casian Romanul), discernământul devenind trăsătura definitorie a „omului rațional” (Sf. Antonie), ce lucrează cu multă subtilitate la îndumnezeirea sa (Nichita Stithatul), prin conștientizarea prezenței lui Dumnezeu (Simeon Noul Teolog). Se mai aduce în vedere faptul că, prin dreapta socoteală, se stabilește măsura corectă, atât a sinelui (Sf. Isaac Sirul și Avva Dorotei), cât și a lucrării, discernământul devenind „fiică” a smereniei, cale de a cunoaște voia dumnezeiască (Sf. Ioan Scărarul) și barometru al rugăciunii (Grigorie Sinaitul).

Tot în această direcție se evidențiază și rolul Povățuitorului duhovnicesc, care devine măsura lucrării duhovnicești a celui care îl ascultă cu încredere deplină (Simeon Noul Teolog, Calist și Ignatie), singura condiție fiind maturitatea duhovnicească a acestuia, sau iscusința sa în lucrarea nevoinței îndumnezeitoare.

Iscusința omului în lucrarea de îndumnezeire se dobândește prin cunoaștere sau gnoză, Sf. Antonie evidențind sintagma de „om rațional”; Dumnezeu este atât cauză a cunoașterii, cât și mijlocul prin care omul ajunge la această cunoaștere desăvârșită, inteligența, fără sursa ei, adică fără Dumnezeu, devenind nonștiință; de aceea oricine se poate împărtăși de această cunoaștere deplină, deoarece Dumnezeu nu este părtinitor, însă în același timp, ține cont de libertatea fiecăruia de a dori, știința, fără Dumnezeu, devenind minciună, iar în Dumnezeu, devine „har premergător, harului dumnezeiesc” (Marcu Ascetul, Grigorie Sinaitul).

Cunoașterea/gnoza/contemplația este apogeul lucrării practice, adică punctul de trecere spre „mistic”, după Evagrie, cunoașterea fiind de trei feluri (practică – prin virtuți, naturală – prin creație și teologică – prin lucrarea minții de a se vedea pe sine și întru sine); deci există o sinergie între făptuirea/lucrarea, care despătimește și cunoaștere, care înalță mintea la vederea lui Dumnezeu, după cum învață Sf. Maxim Mărturisitorul, care mai evidențiază și diferența

între modurile în care Dumnezeu Se cunoaște pe Sine și modurile în care creaturile sale, Îl Cunosce; Sfinții Maxim și Simeon Noul Teolog, aduc în vedere și importanța dragostei și implicit, a nepătimirii (Talasie), în procesul cunoașterii, prin sintagma de „cunoștință cu patimă/pasiune”, fără iubire, aceasta rămânând doar teoretică; Isihie, Ioan Carpatiul și Nichita Stithatul, consideră cunoașterea, ca înaintemergătoare a credinței și povățuitoare a mâniei și a poftei.

Sf. Petru Damaschinul evidențiază faptul că, pe cunoașterea naturală, se întemeiază începutul lucrării de îndumnezeire, întrucât aceasta, naște râvna, cuminența, credința și înțelepciunea, nevoitorul nelimitându-se doar la universul personal, ci adâncindu-se în descoperirile dumnezeiești, devenind el însuși sursă a altor descoperiri, evidențiindu-se prin aceasta, unicitatea prin care cunoașterea lucrează asupra oricărui om, vindecând de „întunericul neștiinței”, după cum îl numește Sf. Grigorie Sinaitul, și părtaș simțirii vieții nemuritoare (Sf. Isaac Sirul).

La toate acestea se mai adaugă și conceptul filocalic al Sf. Grigorie Palama, care surprinde esența patristică a învățaturii despre cunoaștere, combătând ideea că, Dumnezeu poate fi descoperit prin intermediul cunoașterii naturale, adică prin analogie cu Creația, negându-se cunoașterea deductivă, deci afirmând faptul că Dumnezeirea este mai presus de apofatism și catafatism; Duhul Sfânt devine astfel, izvor al adevăratei cunoașteri.

În privința lucrării inteligibile a omului, Părinții filocalici se deosebesc, în funcție de modul în care prezintă lucrarea minții, în procesul de îndumnezeire, unii abordând o manieră mai practică, iar alții una mai profundă, astfel că se pornește de la evidențierea lucrărilor bazale ale minții, considerată a fi imbold pentru lucrarea inimii (Sf. Antonie), întrucât făptuirea și rațiunea sunt indisolubil legate (Ilie Ecdicul); se cere o stare de trezvie continuă, pentru a evita înșelările la care poate fi supusă mintea (Diadoh), multitudinea gândurilor fiind comparate, de către Nil Ascetul, cu idolatria; progresul se desfășoară gradat, în funcție de starea duhovnicească în care se află nevoitorul (noviciat, desăvârșit); Marcu Ascetul îndeamnă la păstrarea unei stări continue de sinceritate față de Dumnezeu, Care oricum cunoaște și cele mai tainice gânduri ale omului, iar Sf. Diadoh al Foticeii îndeamnă la sporirea recunoștinței față de Dumnezeu, prin pomenirea continuă a binefacerilor primite de la El.

Întrucât omul, din fire, a fost făcut să se împotrivescă patimilor (Isaia Pustnicul), acesta trebuie să își analizeze continuu lucrarea propriilor gânduri, care pot avea diferite surse, după cum învață Talasie Libianul (din simțirea lucrurilor, din amintire și din starea mustului trupului); în acest proces de curățire, Duhul Sfânt își face simțită prezența, împărtășind minții înțelesuri dumnezeiești și liniștire (Ioan Carpatiul), ridicând mintea, prin dragoste, la un stadiu

suprafiresc, întrucât Dumnezeu este mai presus, atât decât cei ce cugetă, cât și decât cele cugetate, după cum mărturisește Sf. Maxim.

Se aduce în vedere faptul că rugăciunea, devine viață și pază a minții (Sf. Maxim și Isihie Sinaitul), evidențiindu-se și diferența între războiul văzut/sensibil și cel nevăzut/inteligibil (Filotei Sinaitul); astfel, nevoitorul nu este responsabil pentru războiul ce i se dă, ci doar pentru modul în care consimte, în această luptă (Teodor al Edesei); prin răbdare se consolidează lucrarea minții de atingere a înălțimilor duhovnicești (Teognost), mintea devenind „ochiul sufletului”, ce se poate regăsi, fie în stare nefirească, fie în cea suprafirească (Sf. Simeon Noul Teolog). Nichita Stithatul face diferența între cădere și ispitire, iar Nichifor din Singurătate evidențiază importanța trezviei, în lucrarea inteligibilă, starea firească a minții fiind legătura continuă, conștientă și smerită cu Dumnezeu (Sf. Grigorie Sinaitul, Dorotei, Isaac Sirul și Ioan Scărarul).

Se trece la aprofundarea lucrării inteligibile, Sf. Grigorie Palama consemnând simțurile, pe care mintea le dobândește, în stare de rugăciune; în acest stadiu, Dumnezeu este recunoscut, atât ca și cauzalitate a Creației, cât și ca Proniator, fiind perceput totodată, mai presus de materie. Se aduce în vedere și aspectul teologic palamit al „luminii”, văzută ca un dar dumnezeiesc, făcut minții aflate în procesul de îndumnezeire; această lumină împărtășită minții nu are un ipostas propriu, ci ea este lumina ipostasiată a Persoanelor dumnezeiești, deci această lumină nu este o irealitate, imaginație sau reverie, ci este o energie sau o lucrare dumnezeiască, greu de înțeles sau de explicat; totodată se neagă faptul că această lumină ar fi o prezență îngerească, chip/simbol al unei descoperiri dumnezeiești sau rezultat al cunoașterii teoretice, ea fiind simplă, fără formă, „mai presus de fire și ființă, adică mai presus de toate cele ce sunt”, după cum o descrie Sf. Grigorie, deci vederea ei depășește cauzalitatea cunoașterii raționale. În acest stadiu mintea primește puterea de la Dumnezeu, de a se vedea pe sine, ea neavând un ipostas propriu, împărtășindu-se de unirea cu Dumnezeu, care deși este numită cunoaștere, este mai presus de cunoaștere; astfel, isihăștii, deși văd slava lui Dumnezeu, totuși nu pot vedea Ființa Lui.

În aceeași direcție, Cuv. Calist și Ignatie vorbesc despre rolul rugăciunii, în curăția minții și în unirea cu Dumnezeu; mintea execută o lucrare de întoarcere, suire și unire cu sine, ca astfel, să se întoarcă spre Dumnezeu și de aceea, Patriarhul Calist compară lucrarea interioară a omului, cu înfățișarea Raiului.

Calist Catafygiotul consideră că omul își împlinește menirea, doar atunci când își îndreaptă cugetarea spre înălțimile duhovnicești, spre a realiza unirea cu Cel „Unul”; deși caracter de nesfârșire au și cele contemplate în jurul lui Dumnezeu, totuși mintea își găsește

saturația doar în „Unul” (adică în Dumnezeu), ca Cel ce este izvor al tuturor celor ce există în jurul Lui, adică mintea nu se satură cu efectele lucrării, ci cu Însăși cauzalitatea lor, atributele lui „Unul”, împărtășindu-se minții, prin unirea cu El. Mintea a fost făcută după chipul lui Dumnezeu, fiind ca și Acesta, una, după fire și ea vede pe Dumnezeu „fie mișcându-se de la sine”, în mod natural, prin imaginație; „fie este mișcată de altul”, adică realizează o lucrare mai presus de capacitatea ei, fiind cu totul sub puterea lui Dumnezeu; „fie pe cale mijlocie”, fiind într-un stadiu intermediar, în care uzează, atât de puterile ei firești, cât și de iluminarea dumnezeiască. În acest proces există o lucrare ce premerge contemplației, prin faptul că trupul, eliberează mintea de orice obstacol și una care urmează contemplației, prin faptul că mintea este ridicată la o stare ce depășește orice putere personală; în acest moment mintea se regăsește în „ținutul ascunzimei lui Dumnezeu”, trăind o necunoaștere, mai presus de cunoaștere și o neștiință, mai presus de știință.

Importanța rugăciunii a fost evidențiată și până acum, ca fiind o lucrare de căpătâi, atât pentru trup, cât și pentru suflet, în lucrarea de îndumnezeire, aproape toate treptele de nevoie convergând înspre această lucrare; și în acest caz, Părinții filocalici, prezintă în două moduri lucrarea rugăciunii, fie într-un mod general, fie într-unul profund, fiecare în funcție de modul în care consideră că este mai oportun să își desconspire lucrarea interioară.

Astfel, în rugăciune trebuie evitată zvâcnirea mândriei și orice factor perturbator al minții, aceasta neputându-se lucra când în interiorul omului există manifestări ale răutății, mâniei sau supărării; statornicia și neschimbabilitatea trebuie să primeze, pentru că acestea conștientizează nevoitorul de necesitatea de a cere lui Dumnezeu, atât ajutor pentru sine, în lupta cu patimile, cât și pentru aproapele, în diversele suferințe pe care le trăiește și astfel, rugăciunea devine expresie a dragostei concrete; nereușitele în lucrarea rugăciunii nu trebuie să descurajeze, nevoitorul trebuind să conștientizeze faptul că, râvna sa va atrage de la sine și ispitirea diavolească (cea de-a stânga-în mod grosolan și cea de-a dreapta-în mod subtil), cu scopul de a-i opri lucrarea și de a-l duce în înșelare, însă Dumnezeu Se face împreună-pătimitor și sprijinitor în toate neputințele lui, după cum învață Evagrie, Sf. Marcu Ascetul, Ioan Carpatiul și Nichita Stithatul.

Sf. Marcu Ascetul mai consideră că rugăciunea contemplativă este dar dumnezeiesc și că, aceasta dă valoare la tot ceea ce se săvârșește în viața duhovnicească, stabilind un echilibru, atât în ființa omului, cât și în întreg Universul; referitor la „rugăciunea lui Iisus”, Sf. Diadoh învață că, doar în lumina Duhului Sfânt, aceasta poate lucra cu adevărat chemarea lui Dumnezeu și vorbirea cu El, precum și capacitatea de a discerne duhurile; acesta consideră psalmodierea și citirea ca fiind folositoare rugăciunii și că aceasta, se poate lucra în două moduri (verbal – la

început, tainic – la final); rugăciunea devine, în accepțiunea Sf. Maxim, remediu al puterilor sufletești, deoarece rugăciunea, purtând înțeleșurile lucrurilor sensibile și inteligibile, se desface din legătura cu acestea, locul lor fiind luat de pomenirea continuă și cu discernământ, a Numelui lui Iisus; această rugăciune se manifestă, fie printr-o stare experiată de cei făptuitori, fiind născută în suflet și nefiind afectată de stimulii exteriori, fie printr-o stare a celor contemplativi, fiind o sursă a dragostei dumnezeiești, ce duce nevoitorul spre o simțire extatică, care îi dăruiește perceperea luminii dumnezeiești, mintea sa devenind imaterială și fără formă.

Talasia Libianul consideră rugăciunea, alături de înfrânare și dragoste, ca fiind exponenții despățimirii, ce are ca finalitate sălășluirea lui Hristos în „pieptul” nevoitorului (Isihie Sinaitul); Avva Filimon este un exemplu filocalic al modului în care se săvârșea Pravila de rugăciune de către cei desăvârșiți (făcea Priveghere de toată noaptea, stând în picioare, care consta din citirea Psaltirii și a Canoanelor, precum și a Pericopelor apostolice și evanghelice; câteodată se așeza pentru a rosti rugăciunea „Doamne miluiește”; spre dimineață se odihnea puțin, după care relua rugăciunea, citind Ceasurile, iar în timpul rucodeliei, psalmodiind și rostind Crezul); se observă o alternanță între rugăciune, citire, cântare și rucodelie (Calist Angelicude); la acestea Sf. Petru Damaschinul accentuează importanța Privegherii „cu măsură”, ca apogeu al făptuirii morale (Sf. Simeon Metafrastul, Isaac Sirul).

Ilie Ecdicul considera ca element definitiv în practicarea rugăciunii, lepădarea de tot ceea ce este material; caracterizând rugăciunea, ca având caracter activ (atunci când mintea evită influența celor simțite) și ca având caracter contemplativ (atunci când mintea are capacitatea de a filtra cele cu care interacționează), stare în care se rup barierele tradiționale ale rugăciunii, prin lucrarea ei în tăcere, deoarece în ființa omului începe să se realizeze o lucrare sfântă și sfințitoare, prin care se ridică întunericul păcatelor din sufletul omului, iar inima lui devine loc al luminării lui Hristos (Teolipt al Filadelfiei), realitățile dumnezeiești devenind accesibile omului (Cuv. Teofan); din perspectiva Sf. Simeon Noul Teolog există doi factori perturbatori ai rugăciunii (tulburarea sufletească și cea trupească), care tind să întrerupă cele trei stadii ale ei (anamneza realităților dumnezeiești – ca pregătire perceptivă a rugăciunii; interiorizarea minții și protejarea ei – stare de nedeplinătate; eliberarea deplină a sinelui – ca expresie a lucrării de îndumnezeire).

În privința practicării rugăciunii, Cuv. Nichifor din Singurăitate, aduce metoda „respirației”, adică metoda însoțirii cuvintelor rugăciunii, procesului de inspirare-expirare, bazându-se pe realitatea anatomo-fiziologică a trupului, în ceea ce privește interdependența dintre plămâni și inimă, prin care se încearcă transformarea rugăciunii într-o obișnuință ființială, adică într-un element biologic-duhovnicesc; cu aceleași principii se adaugă Sf. Grigorie

Sinaitul, care considera că Duhul Sfânt determină rugăciunea în inimă, prin două moduri (mintea dorind după legătura cu Dumnezeu, tinde spre ea și prin lucrarea repetată și profundă a rugăciunii, mintea se îndreaptă spre Acesta), îndemnând nevoitorul să practice rugăciunea așezat pe un scaun, nu foarte înalt, pentru a restrânge câmpul vizual; să aplece capul, cu încordare spre piept, ca prin durerea și tensiunea de la nivelul superior al corpului, să își canalizeze atenția spre rugăciune; aceasta trebuie săvârșită, împărțită în două jumătăți, fie cu voce tare, fie în taină. Sf. Grigorie afirmă, ca unicitate filocalică, faptul că rugăciunea o pot primi și cei care nu se nevoiesc prea puternic, confirmându-se astfel, adevărul filocalic că, rugăciunea este dar dumnezeiesc. Cuv. Calist și Ignatie, aduc ca particularitate a metodei lor, altenarea rânduiei Utreniei, cu momente de rostire ale rugăciunii inimii, considerând căldura inimii, dobândită prin rugăciune, expresie a Învierii.

Sf. Grigorie Palama evidențiază importanța durerii/nevoinei în ceea ce privește performanța trupului și a minții, în sensul că acestea aduc randamentul dorit, doar atunci când sunt alipite de osteneală; nicio lucrare duhovnicească nu își pierde valoarea pentru că se lucrează în trup, deoarece nu trupul în sine este nefast, ci modul în care este folosit. Deci odihna minții se regăsește în osteneală și nu în sistarea ei, nefiind necesară mortificarea părții pătimitoare sau a celei raționale a minții, ci canalizarea lor spre o lucrare folositoare.

În starea ascetică, nevoitorul își exprimă trăirea extatică experimentată, prin lacrimi, ca expresie a plânsului duhovnicesc; acestea au rol curățitor, reliefând legătura cu Dumnezeu, în care se află nevoitorul (Evagrie); însăși monahismul este considerat de către Sf. Teodor al Edesei, ca fiind o lucrare fundamentată pe plânsul duhovnicesc, deoarece omul se teme să nu piardă legătura contemplativă pe care o are cu Dumnezeu (Sf. Petru Damaschin, Isaac Sirul, Ioan Scărarul, Grigorie Sinaitul, Calist și Ignatie Xanthopol); plânsul este de două feluri, în accepțiunea Sf. Simeon Noul Teolog (conștientizator și împărtășitor al harului) și în cea a Cuv. Nichita Stithatul (starea sufletească incipientă și nedeplină – plânsul ca simțire a durerii și a tulburării cauzate de posibilitatea revenirii la păcat; starea desăvârșită – plânsul ca manifestare a păcii și a bucuriei).

În privința dragostei, aceasta este considerată a fi mai presus decât toate virtuțile (Sf. Marcu Ascetul) și ca fundament al vieții creștine, deoarece, pe când, celelalte virtuți fac accesibile rațiunile lucrurilor văzute, dragostea relevă legătura cu Însăși Izvorul virtuților; răul nu există în sine, existând doar lipsa dragostei, definită și ca „simțire a inimii”, de către Sf. Diadoh al Foticeii; prin lepădarea de sine se aduce anularea cauzei care poate atenta la integritatea dragostei (Sf. Casian Romanul); anamneza întregii lucrări mântuitoare realizate de către Dumnezeu pentru om, poate duce la sporirea capacității omenești de a iubi necondiționat,

dragostea devenind vindecare a iuțimii sufletești, izvor al îndelungii răbdări și al fricii folositoare (provenită fie din amintirea stării de chinuri, fie din sfială sufletească) și cauzalitate a unității, după cum învață Sf. Maxim Mărturisitorul, care mai reliefează și cinci moduri de a iubi (pentru Dumnezeu – în mod desăvârșit, pentru fire – în mod intermediar și pentru slava deșartă; iubirea de arginți sau pentru plăcere – fiind expresie a non-iubirii).

Talasia Libianul atrage atenția asupra faptului că nu trebuie să existe discrepanță între lucrare și simțire, dragostea devenind o lucrare sinergică dintre înfrânare, rugăciune, credință și contemplare (Teognost), ce devine condiție a sălășluirii Duhului Sfânt (Simeon Metafrastul); Ioan Carpatiul îl consideră pe Sf. Ioan Evanghelistul ca exemplu concret al dragostei trăite în mod desăvârșit, iar Sf. Petru Damaschinul fundamentează toate patimile pe trăirea unei iubiri greșite. În accepțiunea Sf. Simeon Noul Teolog, atingerea deplinătății în iubirea față de Dumnezeu, nu va putea fi niciodată conștientizată, deoarece pe măsură ce iubești mai mult, conștientizezi infinitul iubirii pe care îl mai ai de dobândit, trăirea extatică a iubirii ducând omul la ieșirea din propriile simțiri, deoarece mintea depășește limitele firii (Sf. Grigorie Sinaitul).

Patriarhul Calist concepe iubirea ca fiind o stare neoscilantă, rod al rugăciunii și al despățimirii, manifestată sub forma unui „cerc sfințit”, deoarece iubirea pornește de la Dumnezeu și se întoarce tot spre Acesta; de asemenea iubirea este sensibilă (afectele), cugetătoare (necesitatea căutării unei valori) și duhovnicească (împărtășirea din lucrarea harului); prin iubire, Sf. Ioan Scărarul afirmă că omul, nu numai că se unește cu Dumnezeu, dar devine și oglindire a prezenței Lui, dobândind cunoașterea și vederea celor dumnezeiești; Avva Dorotei vorbește despre iubire ca fiind o stare de frică, fie incipientă, prin care omul Îl iubește pe Dumnezeu, pentru că se teme de El, fie desăvârșită, prin care omul nu se mai teme de Dumnezeu, ci de ceea ce poate să îl despartă de Acesta; în aceeași direcție Sf. Isaac Sirul consideră iubirea, ca fiind o stare extatică, indescriptibilă și nemăsurată, ce aduce odihnă, omul care trăiește această stare, putându-se purta într-un mod irațional pentru cei din jurul lui, deoarece trăiește întâlnirea nelimitatului cu limitatul omenesc (asemenea sfinților „nebuni pentru Hristos”).

Viețuirea monahală este imitarea chipului de viețuire al lui Hristos pe pământ, fiind cel mai înalt mod de viețuire pământească, asemănătoare cu cel a îngerilor; prin monahism se înfăptuiește lepădarea plăcerilor, la cel mai înalt grad, ducând până și la lepădarea propriul trup și suflet.

În monahism se realizează sinergia între truda interioară și cea exterioară, nu îmbrăcarea schimei monahale mântuind, ci trăirea în duhul acesteia (Talasia, Isihie), monahismul nefiind definit de formele exterioare de viețuire, ci de modul în care trăirea interioară metamorfozează,

atât trupul, cât și sufletul (Nichita Stithatul); în acest proces complex trebuie evitate cârtirea și descurajarea, Ioan Carpatiul considerând ca puncte forte ale monahismului, tocmai neputințele și durerea asumată, nevoitorul fiind întărit prin cugetarea la Patimile Mântuitorului și la făgăduințele făcute celor ce Îi urmează; paza lucrării monahale este reprezentată de învățătura filocalică a înaintașilor (Sf. Teodor al Edesei), acest mod de viețuire având un caracter împărătesc, prin modul de manifestare și prin finalitate, fiind caracterizat de sinergia divino-umană, expresie a conlucrării omului cu Dumnezeu (Filimon, Sf. Simeon Noul Teolog).

Teolipt consideră monahismul ca fiind o lucrare de actualizare a harului primit la Botez, Sf. Ioan Scărarul evidențind importanța debutului în această viețuire, ce se poate desfășura, fie în singurătate, fie prin împreuna-viețuire cu puțini oameni – viețuirea idioritmică, și fie în viața de obște.

În concepție filocalică, totul se primește prin darul lui Dumnezeu, orice lucrare duhovnicească, oricât de virtuoasă ar fi, pierzându-și valoarea fără lucrarea harului; bineînțeles că trebuie ținut cont de faptul că, harul lucrează în funcție de unicitatea fiecărei persoane (Sf. Marcu Ascetul, Diadoh al Foticeii) și ca urmare a acestui fapt, nu trebuie așteptată evidențierea unor stereotipuri, în acest sens, și nici simțirea concretă a lucrării harice, după cum mărturisește Sf. Marcu Ascetul; în accepțiunea Sf. Diadoh al Foticeii, mântuirea este răspunsul dragostei lui Dumnezeu, la dragostea omului, față de Acesta, depășind orice putere de înțelegere, fiind făcută, în același timp și o diferențiere între dreptatea lui Dumnezeu și mila Lui, harul fiind expresia iubirii dumnezeiești (Sf. Grigorie Sinaitul); orice cădere vine ca urmare a depărtării nevoitorului de harul dumnezeiesc, în această situație, Ioan Carpatiul făcând o diferență între această depărtare voită a omului și retragerea/ascunderea harului, în scop pedagogic.

Sf. Teodor al Edesei face o paralelă între virtute (puterea de a suferi), ca dar dumnezeiesc și păcat, ca lucrare diavolească, darul dumnezeiesc fiind cauzalitatea despățimirii (smerenia și dragostea primează între virtuțile plăcute lui Dumnezeu, în accepțiunea lui Teognost); prin conștientizarea prezenței lui Dumnezeu, omul părăsește sfera suferinței și devine exponent al nădejzii, ajutorul dumnezeiesc devenind pentru el o certitudine (în acest sens Sf. Simeon Metafrastul aducând spre exemplificare „*Pilda celor 10 fecioare*”); Sf. Simeon Noul Teolog învață că, Dumnezeu Se face cunoscut omului prin lucrarea Duhului Sfânt (mintea, în această stare primind puterea de a deveni atotstrăvăzătoare), în măsura în care Pronia știe că este de folos omului.

Teologia palamită despre lucrarea harului combate învățătura despre „harul creat” și evidențiază diferența între lucrarea harului dumnezeiesc asupra omului (cel care se împărtășește deplin de acesta) și asupra celorlalte creaturi (care se împărtășesc doar de anumite bunuri

create), deci nu întreaga Creație dobândește starea de sfințenie, chiar și în cazul omului, harul lucrând diferit, în funcție de libertatea și alegerea fiecărui om, în mod individual. Prin acceptarea ideii de „har creat”, se contrazice întreaga Revelație supranaturală, care reliefează faptul că, Dumnezeu S-a Întrupat pentru folosul omului, iar acest folos se dăruiește acestuia sub forma unei energii necreate, ce izvorăște din Dumnezeu; iar a considera că harul se regăsește în omul îndumnezeit, la fel ca în toate celelalte făpturi, indiferent de atributele lor, și că starea de sfințenie este o stare creată în om, în același mod în care sunt create toate necesitățile biologice ale întregii Creații, ar însemna faptul că, Arătarea lui Dumnezeu în lume, prin Întrupare, devine inutilă.

De asemenea, Sf. Grigorie Palama combătea ideea că, prin creare, omul se îndumnezeiește, și că cele două lucrări (creare și îndumnezeire) au același efect, nemaexistând nicio diferență între ele; astfel, învățătura palamită reliefează faptul că, în accepțiunea greșită, prezentată-anterior, se denaturează lucrarea Persoanelor Sfintei Treimi, nemaexistând o lucrare aparte a fiecăruia dintre Ele, ci o inutilitate de lucrări, pe care Una, le săvârșește în detrimentul Celorlalte.

Lucrarea aparte a Duhului Sfânt în om exprimă modalitatea de împărtășire a acestuia din slava dumnezeiască, prin Duhul Sfânt, omul devenind biserică în care sălășluiește Dumnezeu; Duhul Sfânt ca Persoană nu se divide, rămânând unitară, însă lucrarea Lui, desi este tot unitară, este percepută și asimilată în mod diferit, evidențiindu-se antinomia ce exprimă faptul că, „împărțirea nu este împărțire”, ci o adaptare la capacitatea omului de a primi această lucrare harică.

Pentru ca omul să tindă spre dorința de a se împărtăși din har, el trebuie să fi pregustat, în prealabil, această stare, pentru a ști ce trebuie să dorească, fapt ce îl va determina să tindă spre desăvârșire, stare caracterizată ca fiind una de „iradiere”, întrucât omul se împărtășește de lumina ce izvorăște din Duhul Sfânt, ca manifestare a prezenței dumnezeiești în ființa sa. Procesul de îndumnezeire nu este unul natural, „învierea” omului fiind comparată de către Sf. Grigorie Palama, cu Învierea lui Hristos, adică omul, asemenea Lui Hristos, va „învia” sufletește, iar apoi trupește.

Cuvioșii Calist și Ignatie Xanthopol consideră faptul că, prin cădere, s-a produs, atât fragmentarea sinelui omului, cât și a legăturii acestuia cu Dumnezeu, prin lucrarea harului fundamentându-se, în ființa omului, lucrarea de îndumnezeire a acestuia; prin Botez, sufletul omului se curățește și se umple de Duh, însă această stare trebuie păstrată prin voința și lucrarea omului. În același mod, Patriarhul Calist evidențiază lucrarea harului de la zidirea adamică și până la rezidirea noastră, reliefând faptul că, prin căderea Protopărinților, harul s-a depărtat,

omul pierzând astfel, adevărata libertate și rațiune, omul nemaiputându-se desfășura la complexitatea valorii sale; prin Întrupare se vindecă această ruptură, harul reîncepând să lucreze în ființa omului (se specifică și faptul că lucrarea naturală în om nu se poate realiza fără contribuția puterilor sufletești ale omului, însă lucrarea Duhului se exercită independent de vreo lucrare a firii); semnul existenței lucrării dumnezeiești în ființa omului este exprimată printr-o inactivitate a părții pasionale a sufletului, inima fiind cuprinsă doar de simțirea harului și nu de vreo altă simțire, omul devenind „străbătător”, adică depășind, atât barierele firii, cât și cele suprafirești; Patriarhul Calist mai precizează și faptul că Duhul Se revarsă în ființa omului fără părtinire.

În al patrulea capitol al lucrării, ultimul, intitulat „*Relevanța temelor filocalice pentru Dogmatica ortodoxă*”, în cadrul a patru subcapitole, am evidențiat importanța temelor filocalice pentru Dogmatica ortodoxă, reliefând sensul raportului teologie – dogmă – îndumnezeire, adică evidențind modul în care scrierile filocalice au reprezentat un fundament teologic pentru spiritualitatea Bisericii Ortodoxe.

BIBLIOGRAFIE

I. IZVOARE

I.1. Biblice

1. ***Biblia sau Sfânta Scriptură, Tipărită cu binecuvântarea Preafericitului Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, cu aprobarea Sfântului Sinod, Editura Institutului biblic și de misiune ortodoxă, București, 2013.

I.2. Filocalice

1. *** *Filocalia sau culegere din Scrierile Sfinților Părinți care arată cum se poate omul curăți, lumina și desăvârși*, vol. XI, Editura Episcopiei Romanului și Hușilor, 1990.
2. *** *Filocalia siriacă, Iubirea de frumos și înțelepciune, cale spre desăvârșire*, Traducere, selecție de texte, cuvânt introductiv, note și comentarii de Remus Rus, Editura Univers Enciclopedic Gold, București, 2014.
3. *** *Filocalia, versiunea în limba română a antologiei în limba greacă, publicată la Veneția, în 1782, de Sfântul Nicodim Aghioritul și Sfântul Macarie Mitropolitul Corintului, la care s-au adăugat și alte texte*, Editura Universalia, 2001.
4. Avva FILIMON, „Cuvânt foarte folositor”, în *Filocalia sfințelor nevoițe ale desăvârșirii, sau culegere din scrierile Sfinților Părinți care arată cum se poate omul curăți, lumina și desăvârși*, Vol. 4, Traducere din grecește, introduceri și note de Pr. Dumitru Stăniloae, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2010.
5. CALIST ANGELICUDE, „Culegere din Sfinții Părinți, Despre rugăciune și luare-aminte”, în *Filocalia sfințelor nevoițe ale desăvârșirii, sau culegere din scrierile Sfinților Părinți care arată cum se poate omul curăți, lumina și desăvârși*, Vol. 8, Traducere din grecește, introduceri și note de Pr. Dumitru Stăniloae, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2013.
6. CALIST ANGELICUDE, „Meșteșugul liniștirii”, în *Filocalia sfințelor nevoițe ale desăvârșirii, sau culegere din scrierile Sfinților Părinți care arată cum se poate omul curăți, lumina și desăvârși*, Vol. 8, Traducere din grecește, introduceri și note de Pr. Dumitru Stăniloae, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2013.

7. CALIST CATAFYGIOTUL, „Cele ce s-au păstrat din capetele preainalte și de dreaptă judecată (silogistice) despre unirea dumnezeiască și viața contemplativă”, în *Filocalia sfințelor nevoițe ale desăvârșirii, sau culegere din scrierile Sfinților Părinți care arată cum se poate omul curăți, lumina și desăvârși*, Vol. 8, Traducere din grecește, introduceri și note de Pr. Dumitru Stăniloae, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2013.
8. CALIST PATRIARHUL, „Capete care au lipsit”, în *Filocalia sfințelor nevoițe ale desăvârșirii, sau culegere din scrierile Sfinților Părinți care arată cum se poate omul curăți, lumina și desăvârși*, Vol. 8, Traducere din grecește, introduceri și note de Pr. Dumitru Stăniloae, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2013.
9. CALIST PATRIARHUL, „Capete despre rugăciune”, în *Filocalia sfințelor nevoițe ale desăvârșirii, sau culegere din scrierile Sfinților Părinți care arată cum se poate omul curăți, lumina și desăvârși*, Vol. 8, Traducere din grecește, introduceri și note de Pr. Dumitru Stăniloae, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2013.
10. CALIST ȘI IGNATIE XANTHOPOL, „Metoda sau cele o sută de capete”, în *Filocalia sfințelor nevoițe ale desăvârșirii, sau culegere din scrierile Sfinților Părinți care arată cum se poate omul curăți, lumina și desăvârși*, Vol. 8, Traducere din grecește, introduceri și note de Pr. Dumitru Stăniloae, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2013.
11. DIADOH AL FOTICEII, „Cuvânt ascetic despre viața morală, despre cunoștință și despre dreapta socoteală duhovnicească, împărțit în 100 de capete”, în *Filocalia sfințelor nevoițe ale desăvârșirii*, Traducere, introducere și note de Pr. Dumitru Staniloae, vol. I, Editura Harisma, București, ⁴1993.
12. DIADOH AL FOTICEII, „Definiții”, în *Filocalia sfințelor nevoițe ale desăvârșirii*, Traducere, introducere și note de Pr. Dumitru Staniloae, vol. I, Editura Harisma, București, ⁴1993.
13. EVAGRIE PONTICUL, „Capete despre deosebirea patimilor și a gândurilor”, în *Filocalia sfințelor nevoițe ale desăvârșirii*, Traducere, introducere și note de Pr. Dumitru Staniloae, vol. I, Editura Harisma, București, ⁴1993.
14. EVAGRIE PONTICUL, „Cuvânt despre rugăciune împărțit în 153 de capete”, în *Filocalia sfințelor nevoițe ale desăvârșirii*, Traducere, introducere și note de Pr. Dumitru Staniloae, vol. I, Editura Harisma, București, ⁴1993.

15. EVAGRIE PONTICUL, „Din capetele despre trezvie”, în *Filocalia sfințelor nevoițe ale desăvârșirii*, Traducere, introducere și note de Pr. Dumitru Staniloae, vol. I, Editura Harisma, București, ⁴1993.
16. EVAGRIE PONTICUL, „Schiță monahicească în care se arată cum trebuie să ne nevoim și să ne liniștim”, în *Filocalia sfințelor nevoițe ale desăvârșirii*, Traducere, introducere și note de Pr. Dumitru Staniloae, vol. I, Editura Harisma, București, ⁴1993.
17. FILOTEI SINAITUL, „Capete despre trezvie”, în *Filocalia sfințelor nevoițe ale desăvârșirii, sau culegere din scrierile Sfinților Părinți care arată cum se poate omul curăți, lumina și desăvârși*, Vol. 4, Traducere din grecește, introduceri și note de Pr. Dumitru Stăniloae, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2010.
18. ILIE ECDICUL, „Culegere din sentințele înțelepților strădalnici”, în *Filocalia sfințelor nevoițe ale desăvârșirii, sau culegere din scrierile Sfinților Părinți care arată cum se poate omul curăți, lumina și desăvârși*, Vol. 4, Traducere din grecește, introduceri și note de Pr. Dumitru Stăniloae, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2010.
19. IOAN CARPATIUL, „Una sută capete de mângâiere, către monahii din India care i-au scris lui”, în *Filocalia sfințelor nevoițe ale desăvârșirii, sau culegere din scrierile Sfinților Părinți care arată cum se poate omul curăți, lumina și desăvârși*, Vol. 4, Traducere din grecește, introduceri și note de Pr. Dumitru Stăniloae, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2010.
20. ISAIA PUSTNICUL, „Despre păzirea minții în 27 de capete”, în *Filocalia sfințelor nevoițe ale desăvârșirii*, Traducere, introducere și note de Pr. Dumitru Staniloae, vol. I, Editura Harisma, București, ⁴1993.
21. ISAIA PUSTNICUL, „Douăzeci și nouă de cuvinte”, în *Filocalia sau culegere din Scrierile Sfinților Părinți care arată cum se poate omul curăți, lumina și desăvârși*, vol. XII, Traducere din grecește, introducere și note de Pr. Dumitru Stăniloae, Editura Harisma, București, 1991.
22. ISIHIE SINAITUL, „Scurt cuvânt de folos sufletului și mântuitor despre trezvie și virtute, Așa-numitele cuvinte despre împotrivire și rugăciune”, în *Filocalia sfințelor nevoițe ale desăvârșirii, sau culegere din scrierile Sfinților Părinți care arată cum se poate omul curăți, lumina și desăvârși*, Vol. 4, Traducere din grecește, introduceri și note de Pr. Dumitru Stăniloae, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2010.

23. MARCU ASCETUL, „Despre cei ce-și închipuie că se îndreptează din fapte, în 226 de capete”, în *Filocalia sfințelor nevoițe ale desăvârșirii*, Traducere, introducere și note de Pr. Dumitru Staniloae, vol. I, Editura Harisma, București, ⁴1993.
24. MARCU ASCETUL, „Despre legea duhovnicească, în 200 de capete”, în *Filocalia sfințelor nevoițe ale desăvârșirii*, Traducere, introducere și note de Pr. Dumitru Staniloae, vol. I, Editura Harisma, București, ⁴1993.
25. MARCU ASCETUL, „Epistolă către Nicolae monahul”, în *Filocalia sfințelor nevoițe ale desăvârșirii*, Traducere, introducere și note de Pr. Dumitru Staniloae, vol. I, Editura Harisma, București, ⁴1993.
26. MARCU ASCETUL, „Răspuns acelor care se îndoiesc despre Dumnezeiescul Botez”, în *Filocalia sfințelor nevoițe ale desăvârșirii*, Traducere, introducere și note de Pr. Dumitru Staniloae, vol. I, Editura Harisma, București, ⁴1993.
27. NICHIFOR DIN SINGURĂTATE, „Cuvânt plin de mult folos despre rugăciune, trezvie și paza inimii”, în *Filocalia sfințelor nevoițe ale desăvârșirii, sau culegere din scrierile Sfinților Părinți care arată cum se poate omul curăți, lumina și desăvârși*, Vol. 7, Traducere din grecește, introduceri și note de Pr. Dumitru Stăniloae, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2013.
28. NICHITA STITHATUL, „Cele 300 de capete despre făptuire, despre fire și despre cunoștință”, în *Filocalia sfințelor nevoițe ale desăvârșirii, sau culegere din scrierile Sfinților Părinți care arată cum se poate omul curăți, lumina și desăvârși*, Vol. 6, Traducere din grecește, introduceri și note de Pr. Dumitru Stăniloae, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2011.
29. NIL ASCETUL, „Cuvânt trebuincios și folositor”, în *Filocalia sfințelor nevoițe ale desăvârșirii*, Traducere, introducere și note de Pr. Dumitru Staniloae, vol. I, Editura Harisma, București, ⁴1993.
30. Sf. ANTONIE CEL MARE, „Învățăături despre viața morală a oamenilor și despre buna purtare, în 170 de capete”, în *Filocalia sfințelor nevoițe ale desăvârșirii*, Traducere, introducere și note de Pr. Dumitru Staniloae, vol. I, Editura Harisma, București, ⁴1993.
31. Sf. DROTEI, „Felurite învățăături de suflet folositoare”, în *Filocalia sfințelor nevoițe ale desăvârșirii, sau culegere din scrierile Sfinților Părinți care arată cum se poate omul curăți, lumina și desăvârși*, Vol. 9, Traducere din grecește, introduceri și note de Pr. Dumitru Stăniloae, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2013.

32. Sf. GRIGORIE PALAMA, „150 de capete despre cunoștința naturală, despre cunoașterea lui Dumnezeu, despre viața morală și despre făptuire, în *Filocalia sfințelor nevoițe ale desăvârșirii, sau culegere din scrierile Sfinților Părinți care arată cum se poate omul curăți, lumina și desăvârși*, Vol. 7, Traducere din grecește, introduceri și note de Pr. Dumitru Stăniloae, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2013.
33. Sf. GRIGORIE PALAMA, „Cuvânt pentru cei ce se liniștesc cu evlavie”, în *Filocalia sfințelor nevoițe ale desăvârșirii, sau culegere din scrierile Sfinților Părinți care arată cum se poate omul curăți, lumina și desăvârși*, Vol. 7, Traducere din grecește, introduceri și note de Pr. Dumitru Stăniloae, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2013.
34. Sf. GRIGORIE PALAMA, „Despre împărtășirea dumnezeiască și îndumnezeitoare sau despre simplitatea dumnezeiască și mai presus de fire”, în *Filocalia sfințelor nevoițe ale desăvârșirii, sau culegere din scrierile Sfinților Părinți care arată cum se poate omul curăți, lumina și desăvârși*, Vol. 7, Traducere din grecește, introduceri și note de Pr. Dumitru Stăniloae, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2013.
35. Sf. GRIGORIE SINAITUL, „Alte capete”, în *Filocalia sfințelor nevoițe ale desăvârșirii, sau culegere din scrierile Sfinților Părinți care arată cum se poate omul curăți, lumina și desăvârși*, Vol. 7, Traducere din grecește, introduceri și note de Pr. Dumitru Stăniloae, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2013.
36. Sf. GRIGORIE SINAITUL, „Capete foarte folositoare în acrostih”, în *Filocalia sfințelor nevoițe ale desăvârșirii, sau culegere din scrierile Sfinților Părinți care arată cum se poate omul curăți, lumina și desăvârși*, Vol. 7, Traducere din grecește, introduceri și note de Pr. Dumitru Stăniloae, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2013.
37. Sf. GRIGORIE SINAITUL, „Despre felul cum trebuie să șadă la rugăciune cel ce se liniștește; și să nu se ridice repede, Despre mâncare”, în *Filocalia sfințelor nevoițe ale desăvârșirii, sau culegere din scrierile Sfinților Părinți care arată cum se poate omul curăți, lumina și desăvârși*, Vol. 7, Traducere din grecește, introduceri și note de Pr. Dumitru Stăniloae, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2013.
38. Sf. GRIGORIE SINAITUL, „Despre liniștire și despre cele două feluri ale rugăciunii, în 15 capete”, în *Filocalia sfințelor nevoițe ale desăvârșirii, sau culegere din scrierile Sfinților Părinți care arată cum se poate omul curăți, lumina și desăvârși*, Vol. 7,

- Traducere din grecește, introduceri și note de Pr. Dumitru Stăniloae, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2013.
39. Sf. GRIGORIE SINAITUL, „Învățătură cu de-amănuntul despre liniștire și rugăciune, despre semnele harului și ale amăgirii; apoi despre deosebirea dintre căldură și lucrare; și că fără povățuitor ușor vine amăgirea”, în *Filocalia sfințelor nevoițe ale desăvârșirii, sau culegere din scrierile Sfinților Părinți care arată cum se poate omul curăți, lumina și desăvârși*, Vol. 7, Traducere din grecește, introduceri și note de Pr. Dumitru Stăniloae, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2013.
40. Sf. IOAN CASIAN, „Cuvânt plin de folos, despre Sfinții Părinți din pustia sketică și despre darul deosebirii, Către egumenul Leontie”, în *Filocalia sfințelor nevoițe ale desăvârșirii*, Traducere, introducere și note de Pr. Dumitru Stăniloae, vol. I, Editura Harisma, București, ⁴1993.
41. Sf. IOAN CASIAN, „Despre cele opt gânduri ale răutății”, în *Filocalia sfințelor nevoițe ale desăvârșirii*, Traducere, introducere și note de Pr. Dumitru Stăniloae, vol. I, Editura Harisma, București, ⁴1993..
42. Sf. IOAN DAMASCHINUL, „Cuvânt minunat și de suflet folositor”, în *Filocalia sfințelor nevoițe ale desăvârșirii, sau culegere din scrierile Sfinților Părinți care arată cum se poate omul curăți, lumina și desăvârși*, Vol. 4, Traducere din grecește, introduceri și note de Pr. Dumitru Stăniloae, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2010.
43. Sf. IOAN SCĂRARUL, „Scara dumnezeiescului urcuș, Cartea despre nevoițe”, în *Filocalia sfințelor nevoițe ale desăvârșirii, sau culegere din scrierile Sfinților Părinți care arată cum se poate omul curăți, lumina și desăvârși*, Vol. 9, Traducere din grecește, introduceri și note de Pr. Dumitru Stăniloae, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2013.
44. Sf. ISAAC SIRUL, „Cuvinte despre nevoiță”, în *Filocalia sfințelor nevoițe ale desăvârșirii, sau culegere din scrierile Sfinților Părinți care arată cum se poate omul curăți, lumina și desăvârși*, Vol. 10, Traducere din grecește, introduceri și note de Pr. Dumitru Stăniloae, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2015.
45. Sf. MAXIM MĂRTURISITORUL, „Către preacuviosul presbiter și egumen Talasie, Despre diferite locuri grele din dumnezeiasca Scriptură”, în *Filocalia sfințelor nevoițe ale desăvârșirii, sau culegere din scrierile Sfinților Părinți care arată cum se poate omul curăți, lumina și desăvârși*, Vol. 3, Traducere din grecește, introduceri și note de Pr. Dumitru Stăniloae, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2009.

46. Sf. MAXIM MĂRTURISITORUL, „Cele două sute de capete despre cunoștința de Dumnezeu și iconomia întrupării Fiului lui Dumnezeu”, în *Filocalia sfintelor nevoițe ale desăvârșirii, sau culegere din scrierile Sfinților Părinți care arată cum se poate omul curăți, lumina și desăvârși*, Vol. 2, Traducere din grecește, introduceri și note de Pr. Dumitru Stăniloae, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2008.
47. Sf. MAXIM MĂRTURISITORUL, „Cele patru sute de capete despre dragoste”, în *Filocalia sfintelor nevoițe ale desăvârșirii, sau culegere din scrierile Sfinților Părinți care arată cum se poate omul curăți, lumina și desăvârși*, Vol. 2, Traducere din grecește, introduceri și note de Pr. Dumitru Stăniloae, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2008.
48. Sf. MAXIM MĂRTURISITORUL, „Cuvânt ascetic. Prin întrebări și răspunsuri, Fratele-Bătrânul”, în *Filocalia sfintelor nevoițe ale desăvârșirii, sau culegere din scrierile Sfinților Părinți care arată cum se poate omul curăți, lumina și desăvârși*, Vol. 2, Traducere din grecește, introduceri și note de Pr. Dumitru Stăniloae, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2008.
49. Sf. NICODIM AGHIORITUL, „Din viața Sfântului Grigorie, Arhiepiscopul Salonicului, făcătorul de minuni”, în *Filocalia sau culegere din Scrierile Sfinților Părinți care arată cum se poate omul curăți, lumina și desăvârși*, Vol. 8, Traducere din grecește, introducere și note de Pr. Dumitru Stăniloae, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2013.
50. Sf. PETRU DAMASCHIN, „Cartea a doua”, în *Filocalia sfintelor nevoițe ale desăvârșirii, sau culegere din scrierile Sfinților Părinți care arată cum se poate omul curăți, lumina și desăvârși*, Vol. 5, Traducere din grecește, introduceri și note de Pr. Dumitru Stăniloae, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2011.
51. Sf. PETRU DAMASCHIN, „Cartea întâi”, în *Filocalia sfintelor nevoițe ale desăvârșirii, sau culegere din scrierile Sfinților Părinți care arată cum se poate omul curăți, lumina și desăvârși*, Vol. 5, Traducere din grecește, introduceri și note de Pr. Dumitru Stăniloae, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2011.
52. Sf. SIMEON METAFRASTUL, „Parafraza în 150 de capete a Sfântului Simeon Metafrastul la cele 50 de Cuvinte ale Sfântului Macarie Egipteanul”, în *Filocalia sfintelor nevoițe ale desăvârșirii, sau culegere din scrierile Sfinților Părinți care arată cum se poate omul curăți, lumina și desăvârși*, Vol. 5, Traducere din grecește, introduceri și note de

- Pr. Dumitru Stăniloae, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2011.
53. Sf. SIMEON NOUL TEOLOG, „Capete morale ale lui Simeon Evlaviosul”, în *Filocalia sfințelor nevoițe ale desăvârșirii, sau culegere din scrierile Sfinților Părinți care arată cum se poate omul curăți, lumina și desăvârși*, Vol. 6, Traducere din grecește, introduceri și note de Pr. Dumitru Stăniloae, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2011.
54. Sf. SIMEON NOUL TEOLOG, „Cele 225 de capete teologice și practice”, în *Filocalia sfințelor nevoițe ale desăvârșirii, sau culegere din scrierile Sfinților Părinți care arată cum se poate omul curăți, lumina și desăvârși*, Vol. 6, Traducere din grecește, introduceri și note de Pr. Dumitru Stăniloae, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2011.
55. Sf. SIMEON NOUL TEOLOG, „Cuvântări morale”, în *Filocalia sfințelor nevoițe ale desăvârșirii, sau culegere din scrierile Sfinților Părinți care arată cum se poate omul curăți, lumina și desăvârși*, Vol. 6, Traducere din grecește, introduceri și note de Pr. Dumitru Stăniloae, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2011.
56. Sf. SIMEON NOUL TEOLOG, „Metoda sfintei rugăciuni și atențiunii”, în *Filocalia sfințelor nevoițe ale desăvârșirii, sau culegere din scrierile Sfinților Părinți care arată cum se poate omul curăți, lumina și desăvârși*, Vol. 8, Traducere din grecește, introduceri și note de Pr. Dumitru Stăniloae, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2013.
57. Sf. VARSANUFIE ȘI IOAN, „Scrisori duhovnicești”, în *Filocalia sfințelor nevoițe ale desăvârșirii, sau culegere din scrierile Sfinților Părinți care arată cum se poate omul curăți, lumina și desăvârși*, Vol. 11, Traducere din grecește, introduceri și note de Pr. Dumitru Stăniloae, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2016.
58. TALASIE LIBIANUL, „Despre dragoste, înfrânare și petrecerea cea după minte, către Pavel presbiterul”, în *Filocalia sfințelor nevoițe ale desăvârșirii, sau culegere din scrierile Sfinților Părinți care arată cum se poate omul curăți, lumina și desăvârși*, Vol. 4, Traducere din grecește, introduceri și note de Pr. Dumitru Stăniloae, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2010.
59. TEODOR AL EDESEI, „Cuvânt despre contemplație”, în *Filocalia sfințelor nevoițe ale desăvârșirii, sau culegere din scrierile Sfinților Părinți care arată cum se poate omul curăți, lumina și desăvârși*, Vol. 4, Traducere din grecește, introduceri și note de Pr. Dumitru Stăniloae, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2010.

60. TEODOR AL EDESEI, „Una sută capete foarte folositoare”, în *Filocalia sfințelor nevoițe ale desăvârșirii, sau culegere din scrierile Sfinților Părinți care arată cum se poate omul curăți, lumina și desăvârși*, Vol. 4, Traducere din grecește, introduceri și note de Pr. Dumitru Stăniloae, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2010.
61. TEOFAN, „Din viața Cuviosului Părintelui nostru Maxim Cavescolivitul”, în *Filocalia sfințelor nevoițe ale desăvârșirii, sau culegere din scrierile Sfinților Părinți care arată cum se poate omul curăți, lumina și desăvârși*, Vol. 8, Traducere din grecește, introduceri și note de Pr. Dumitru Stăniloae, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2013.
62. TEOFAN, „Scară, înfățișez a dumnezeieștilor daruri, care prin cercare s-au cunoscut de purtătorii de Duh”, în *Filocalia sfințelor nevoițe ale desăvârșirii, sau culegere din scrierile Sfinților Părinți care arată cum se poate omul curăți, lumina și desăvârși*, Vol. 4, Traducere din grecește, introduceri și note de Pr. Dumitru Stăniloae, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2010.
63. TEOGNOST, „Despre făptuire, contemplație și preoție”, în *Filocalia sfințelor nevoițe ale desăvârșirii, sau culegere din scrierile Sfinților Părinți care arată cum se poate omul curăți, lumina și desăvârși*, Vol. 4, Traducere din grecește, introduceri și note de Pr. Dumitru Stăniloae, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2010.
64. TEOLIPT, „Cuvânt despre lucrarea cea ascunsă întru Hristos”, în *Filocalia sfințelor nevoițe ale desăvârșirii, sau culegere din scrierile Sfinților Părinți care arată cum se poate omul curăți, lumina și desăvârși*, Vol. 7, Traducere din grecește, introduceri și note de Pr. Dumitru Stăniloae, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2013.
65. TEOLIPT, „Cuvânt despre ostenele vieții călugărești”, în *Filocalia sfințelor nevoițe ale desăvârșirii, sau culegere din scrierile Sfinților Părinți care arată cum se poate omul curăți, lumina și desăvârși*, Vol. 7, Traducere din grecește, introduceri și note de Pr. Dumitru Stăniloae, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2013.

I.3. Patristice

1. *** *Patericul egiptean sau Apoftegmele părinților noștri din pustia Egiptului*, Traducere de Dan Ungureanu, Editura Învierea, Arhiepiscopia Timișoarei, Timișoara, 2002.

2. * * * *Sfântul Grigorie Palama, Tomosuri dogmatice – Viața – Slujba, Scrieri*, vol. I, Editura Deisis, Sibiu, 2009.
3. AVVA EVAGRIE PONTICUL, *În luptă cu gândurile, Despre cele opt gânduri ale răutății și Replici împotriva lor*, Comentarii ierom. Gabriel Bunge, Traducere și prezentare diac. Ioan I. Ică jr., Deisis, Sibiu, 2006.
4. AVVA ISAIA PUSTNICUL, *Porunci celor care s-au lepădat de lume, Cuvinte de nevoie*, Traducere din limba greacă veche de Ierom. Ilarion Dascălușul, Doxologia, Iași, 2015.
5. CHIRIL DE SCHITOPOLIS, *Viețile pustnicilor Palestinei*, Traducere din limba greacă veche, studiu introductiv și note Ierom. Agapie (Corbu), Editura Sf. Nectarie.
6. IOAN SCĂRARUL, *Scara raiului, precedată de Viața pe scurt a lui Ioan Scolasticul și urmată de Cuvântul către Păstor*, Traducere, introducere și note de mitropolit Nicolae Corneanu, Editura Învierea, Arhiepiscopia Timișoarei, ⁵2004.
7. Sf. CALIST ANGELICOUDES, *Trei tratate isihaste*, Traducere din limba greacă veche și note de Laura Enache, Doxologia, Iași, 2012.
8. Sf. Cuv. MARCU PUSTNICUL, *Scrieri*, Transliterare, diortosire, revizuire după ediția grecească și note de Ștefan Voronca, Editura Cartea Ortodoxă, Editura Egumenița, 2008.
9. Sf. IOAN DAMASCHIN, *Dogmatica*, Traducerea din limba greacă, introducere și note de Preotul profesor Dumitru Fecioru, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2001.
10. Sf. IOAN DAMASCHINUL, *Cuvânt despre dreapta credință, Despre Sfânta Treime, Despre cântarea Trisaghionului*, Traducere din limba greacă veche, studiu introductiv și note Laura Enache, Doxologia, Iași, 2015.
11. Sf. ISAAC SIRUL *Despre ispite, întristări, dureri și răbdare*, Traducere din limba greacă de Ieroschim. Ștefan Nuțescu, Schitul Lacu – Sfântul Munte Athos, Editura Evanghelismos, București, 2007.
12. Sf. ISAAC SIRUL, *Cuvinte către singuratici despre viața duhului, taine dumnezeiești, pronie și judecată*, Studiu introductiv și traducere diac. Ioan I. Ică jr., Deisis, Sibiu, 2003.
13. Sf. ISAAC SIRUL, *Cuvinte către singuratici*, Cuvânt înainte, introducere și text Sabino Chiala, În românește diac. Ioan I. Ică jr., Deisis, Sibiu, 2005.
14. Sf. MAXIM MĂRTURISITORUL, *Întrebări și nedumeriri*, Traducere din limba greacă veche și note de Laura Enache, Doxologia, Iași, 2012.

15. Sf. MAXIM MĂRTURISITORUL, *Mystagogia, Cosmosul și sufletul, chipuri ale Bisericii*, Introducere, traducere, note și două studii de Pr. Dumitru Stăniloae, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2000.
16. Sf. NECTARIE DE LA EGHINA, *Studii despre Biserică, Despre Tradiție, Despre Dumnezeieștile Taine și Despre slujirea în Duh și adevăr*, Traducere din limba greacă de Laura Enache, Prolegomene și îngrijirea textelor Hristou Krikonis, Traducere din neogreacă de Ierom. Nathanael Neacșu, Doxologia, Iași, 2016.
17. Sf. NICODIM AGHIORITUL, *Paza celor cinci simțuri*, Editura Bunavestire, Bacău, 2001.
18. Sf. NIL ASCETUL, *Tâlcuire la Cântarea Cântărilor*, Traducerea din limba greacă veche și note Laura Enache, Doxologia, Iași, 2014.
19. Sf. SIMEON NOUL TEOLOG, *24 de Cuvinte despre viața duhovnicească*, Traducere din limba greacă veche, introducere și note de Ierom. Lavrentie Carp, Iași, 2014.
20. Sf. SIMEON NOUL TEOLOG, *Cateheze*, Studiu introductiv și traducere: diac. Ioan I. Ică jr., Editura Deisis, Sibiu, 2001.
21. Sf. SIMEON NOUL TEOLOG, *Imne, epistole și capitol*, Introducere și traducere diac. Ioan I. Ică jr., Deisis, Sibiu, 2001.
22. TEOLIPT AL FILADELFIEL, *Cuviosul și Mărturisitorul 1250-1322, Despre viața ascunsă în Dumnezeu – cuvinte duhovnicești, imne și scrisori*, Studiu introductiv și traducere diac. Ioan I. Ică jr., Deisis, Sibiu, 2010.

I.4. Liturgice

1. *** *Liturgier*, Tipărit cu aprobarea Sfântului Sinod și cu binecuvântarea Preafericitului Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2012.
2. * * * *Molitfelnic*, Tipărit cu binecuvântarea Preafericitului Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2013.

II. LUCRĂRI DE SPECIALITATE

1. *** *Cuviosul Paisie de la Neamț Velickovski, Autobiografia și Viețile unui stareț urmate de Așezăminte și alte texte*, Editura Deisis, Sibiu, 2002.
2. * * * *Împărtășirea continua cu Sfintele Taine, Dosarul unei controversă – mărturiile Tradiției*, Studiu introductiv și traducere diac. Ioan I. Ică jr., Deisis, Sibiu, 2006.

3. ****Paisianismul - un moment românesc în istoria spiritualității europene*, volum alcătuit în întâmpinarea primului Congres Ecumenic Internațional „Paisie Velicicovski și mișcarea/moștenirea sa spirituală”, Italia, Magnano, 20-23 septembrie 1995, Editura Roza Vânturilor, București, 1996.
4. ALEXIEV, Arhim. Serafim, *Despre mândrie și smerenie*, Traducere din limba bulgară de Petre-Valentin Lică, Editura Sofia, Editura Cartea Ortodoxă, București, 2004.
5. ALFEYEV, †Ilarion, *Lumea duhovnicească a Sfântului Isaac Sirul*, trad. de Dragoș Dâscă, Doxologia, Iași, 2013.
6. ALFEYEV, †Ilarion, *Rugăciunea, Întâlnirea cu Dumnezeu cel viu*, trad. de Dragoș Dâscă, Doxologia, Iași, 2016.
7. ALFEYEV, †Ilarion, *Taina credinței, Introducere în teologia dogmatică ortodoxă*, trad. Felicia Dumas, Doxologia, Iași, 2014.
8. ANTONIE de Suroj†, *Rugăciunea vie*, trad. de Cătălin Bogdan, Theosis, Oradea, 2013.
9. ATUDOREI, Pr. Ioan Leonardo, *Antropocentrism și teocentrism în opera Părintelui Dumitru Stăniloae*, Doxologia, Iași, 2014.
10. AVRAMOVA, Sofia, *Calist Catafyghiotul-misticul contemplativ al Filocaliei byzantine*, Traducere de Maria-Cornelia și diac. Ioan I. Ică jr., Deisis, Sibiu, 2013.
11. BAHRIM, Pr. Dragoș, *Cuviosul Teognost, Tezaurul*, Traducere din limba greacă veche de Laura Enache, Doxologia, Iași, 2015.
12. BALAS, D., *Metousia Theou: Man's Participation in God's Perfection According to St. Gregory of Nyssa*, Roma, 1966.
13. BENGĂ, Pr. Daniel, *Filocalia în Metodologia studiului și cercetării științifice în Teologie*, Editura Sofia, București, 2003.
14. BIELAWSKY, Maciej, *Părintele Dumitru Stăniloae – o viziune filocalică despre lume*, Editura Deisis, Sibiu, 1998.
15. BROCK, Sebastian P., *The Syriac Fathers on Prayer and the Spiritual Life*, Cistercian Studies 101, Kalamazoo, 1987.
16. BUNGE, Ierom. Gabriel, *Akedia. Plictiseala și terapia ei după Avva Evagrie Ponticul sau sufletul în luptă cu demonul amiezii*, trad. diac. Ioan I. Ică jr., Editura Deisis, Sibiu, 1999.
17. CASIDAY, Augustine, *Tradiție și teologie în scrierile Sfântului Ioan Casian*, trad. de Lucian Filip, Doxologia, Iași, 2015.
18. CAVARNOS, Constantin, *Sfințenia rostul supreme al omului*, trad. de Prof. Paul Bălan, Doxologia, Iași, 2014.

19. Chitty, Derwas J., *Pustia cetatea lui Dumnezeu, O introducere în studiul monahismului egiptean și Palestinian din timpul Imperiului creștin*, trad. de Gheorghe Fedorovici, Editura Sofia, București, 2010.
20. CHRYSSEAVGIS, John, *Sfântul Ioan Scărarul, De la Pustia egipteană la Muntele Sinaiului*, trad. de Gheorghe Fedorovici, Editura Sofia, București, 2005.
21. Chryssavgis, Pr. John, *În inima pustiei, Duhovnicia Părinților și Maicilor din deșert, Cu o traducere a Cugetărilor Avvei Zosima*, trad. de Constantin Făgețan, Editura Sofia, Editura Biserica Ortodoxă, București, 2004.
22. CHUMLEY, Norris J., *Isihia, Prezența lui Dumnezeu în liniștea sufletului*, trad. de Iuliana Schipor și Ioan-Lucian Radu, Doxologia, Iași, 2017.
23. CHUMLEY, Norris J., *Tainele rugăciunii lui Iisus, Trăind prezența lui Dumnezeu: pelerinaj în inima unei vechi spiritualități*, trad. de Dragoș Dâscă, Doxologia, Iași, 2012.
24. COMAN, Pr. Ioan G., *Frumusețile iubirii de oameni în spiritualitatea patristică*, Editura Mitropoliei Banatului, Timișoara, 1988.
25. COMAN, Pr. Ioan G., *Probleme de filosofie și literatură patristică*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1995.
26. CORESCIUC, Pr. Roger, *Omiliile Sfântului Grigorie Palama, Analiză omiletică*, Doxologia, Iași, 2013.
27. CORNEANU, † Nicolae, *Farmecul scrierilor patristice*, Anastasia, 2002, pp. 15-22.
28. CORNEANU, † Nicolae, *Actualitatea literaturii vechi creștine*, Editura „Învierea”, Arhiepiscopia Timișoarei, 2007.
29. CORNEANU, † Nicolae, *Viața și petrecerea Sfântului Antonie cel Mare*, Editura Amarcord, Timișoara, 1998.
30. COSMA, Pr. Sorin, *Ascetica*, Editura Marineasa, Timișoara, 2003.
31. DAMICK, Pr. Andrew Stephen, *Să facem cunoștință cu Dumnezeu, Întâlnirea cu divinul în creștinismul orthodox*, trad. de Lucian Filip, Editura Doxologia, Iași, 2016.
32. DANIEL†, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Știința mântuirii, Vocația mistică și misionară a teologiei*, Basilica, București, 2014.
33. DIACONU, Arhim. Luca, *„Hrana vieții fericite” a monahilor, Fundamente biblice, patristice și canonice despre alimentația vegetariană și lacto-vegetariană*, Doxologia, Iași, 2016.
34. DUMITRESCU, Sorin, *7 Dimineți cu Părintele Stăniloae*, Editura Anastasia, București, 1992.

35. EFREM, Arhim. FILOTHEITUL, *Starețul meu Iosif Isihastul*, Traducere din limba greacă de Ieroschim. Ștefan Nuțescu, Schitul Lacu-Sfântul Munte Athos, Editura Evanghelismos, București, 2010.
36. ELIAN, Alexandru, *Carte foarte folositoare de suflet, Sfătuire către duhovnic*, Traducere din grecește de Acad. prof. dr. Alexandru Elian, Editura Mitropoliei Banatului, Timișoara, 1997.
37. EMILIANOS, Arhim. SIMONOPETRITUL, *Cuvânt despre trezvie, Tâlcuire la Sfântul Isihie*, Traducere din limba greacă de Ierom. Agapie (Corbu), Editura Sf. Nectarie, Arad, 2014.
38. EMILIANOS, Arhim. SIMONOPETRITUL, *Cuvinte ascetic, Tâlcuire la Avva Isaia*, Traducere din limba greacă de Ierom. Agapie (Corbu), Editura Sf. Nectarie, Arad, 2008.
39. EMILIANOS, ARHIM. SIMONOPETRITUL, *Tâlcuiri la Canoanele monahale ale Sfinților Antonie, Augustin și Macarie*, Traducere din limba greacă de Ierom. Agapie (Corbu), Editura Sf. Nectarie, Arad, 2015.
40. FLOREA, Petru, *Opera exegetică a Sfântului Maxim Mărturisorul*, Editura Academos, Târgu-Mureș, 1998.
41. FLOROVSKY, Georges, *Sensul ascezei creștine*, Patmos, Cluj-Napoca, 2009.
42. GARRIGUES, Juan Miguel, *Maxim le Confesseur. La charite avenir de l'homme*, Paris, Beauchesne, 1976.
43. GAVRILYUK, Paul L., *Pătımirea Dumnezeuului Nepătımitor, Dialecticile gândirii patristice*, Doxologia, Iași.
44. GROSS, J., *La Divinisation du chretien d'apres les peres grecs*, Paris, 1983.
45. HENKEL, Jurgen, *Îndumnezeire și etică a iubirii în opera părintelui Dumitru Stăniloae*, Editura Deisis, Sibiu, 2003.
46. HUNT, Hannah, *Plânsul de-bucurie-făcător, Lacrimile de pocăință în scrierile Părinților sirieni și bizantini*, trad. de Dragoș Dâscă, Doxologia, Iași, 2013.
47. ICĂ, Diac. Ioan I. jr., *De la Dionisie Areopagitul la Simeon al Tesalonicului – integrala comentariilor liturgice bizantine*, Deisis, Sibiu, 2011, pp. 175-239.
48. IEROTHEOS†, *Dogmatica empirică a Bisericii Ortodoxe Sobornicești, după învățăturile prin viu grai ale Părintelui Ioannis Romanidis*, Vol. I, Traducere din limba greacă de Tatiana Petrache, Doxologia, Iași, 2014.
49. IEROTHEOS†, *Isihie și teologie, Calea tămăduirii omului în Biserica Ortodoxă*, trad. de Protos. Teofan Munteanu, Editura Sofia, București, 2016.

50. ILCA, Marius, *Teologia iubirii în viziunea unor Părinți și scriitori răsăriteni și apuseni din secolele V-VIII, cu referire specială la Sfântul Maxim Mărturisitorul*, Editura Episcopiei Devei și Hunedoarei, Deva, 2014.
51. IOJA, Cristinel, *Dogmatică și dogmatişti*, Editura Marineasa, Timișoara, 2008.
52. IOJA, Cristinel, *O istorie a dogmaticii în Teologia ortodoxă română-de la începuturile învățământului teologic seminarial în limba română la instaurarea comunismului*, vol. II, Editura Pro Universitaria, București, 2013.
53. IOJA, Pr. Cristinel, *Rațiune și mistică în Teologia Ortodoxă*, Editura Universității „Aurel Vlaicu”, Arad, 2008.
54. IONAȘCU, Pr. Juvenalie, *Experiența rugăciunii lui Iisus în spiritualitatea românească*, Anastasia, 2001.
55. IONEL, Nicolae, *Observații preliminare la Rugăciunea lui Iisus*, Doxologia, Iași, 2015.
56. JOANTĂ, †Serafim, *Isihasmul, tradiție și cultură românească*, traducere Iuliana Iordăchescu, Editura Anastasia, 1994.
57. KAPSANIS, Arhim. Gheorghe, *Îndumnezeirea – scopul virtuții omului*, Traducere din limba greacă de Ieroschim. Ștefan Nuțescu, Editura Evanghelismos, București, 2006.
58. KARAI SARIDIS, Konstantinos, *Viața și opera Sfântului Nicodim Aghioritul*, Editura Anastasia, 2000.
59. KAVVADAS, Nestor, *Pneumatologia Sfântului Isaac Sirul*, Übers. Marian Pătru, Doxologia, Iași, 2016.
60. LARCHET, Jean-Claude, *Îndumnezeirea omului la Sfântul Maxim Mărturisitorul*, Basilica, București, 2019.
61. LARCHET, Jean-Claude, *Sfântul Maxim Mărturisitorul, Mediator între Răsărit și Apus*, trad. Daniela Cojocariu, Iași, 2010.
62. LARCHET, Jean-Claude, *Sfântul Maxim Mărturisitorul. O introducere*, trad. Marinela Bojin, Doxologia, Iași, 2013.
63. LASCAROV-MOLDOVANU, Alexandru, *Despre smerenie*, Doxologia, Iași, 2015.
64. LEMENI, Daniel, „Am văzut lumina cea adevărată”, *Elemente de spiritualitate ortodoxă*, Astra Museum, Partoș, 2015.
65. LEMENI, Daniel, „Avva, spune-mi un cuvânt!”, *Dinamica îndrumării spiritual la Părinții deșertului*, Doxologia, Iași, 2017.
66. LOT-BORODINE, M., *La Deification de l'homme selon la doctrine des peres grecs*, Paris, 1970.

67. LOUTH, Pr. Andrew, *Gânditori ortodocși moderni, De la Filocalie până în prezent*, trad. de Justin A. Mihoc, Cristian Untea și Lucian Filip, Doxologia, Iași, 2017.
68. LOUTH, Pr. Andrew, *Introducere în teologia ortodoxă*, trad. de Dragoș Mîrșanu, Doxologia, Iași, 2014.
69. LUCAS, Pr. Joseph, *Rugăciunea vameșului*, trad. de Dragoș Dâscă, Doxologia, Iași, 2016.
70. MACAR, Pr. Ilie, *Sfârșitul omului și al lumii, între adevăr și utopia, Eshatologie și erezie*, Doxologia, Iași, 2014.
71. MANZARIDES, Georgios I., *The Deification of Man. St. Gregory Palamas and the Orthodox Tradition*, Contemporary Greek Theologians, 2, New York, 1984.
72. MATHEWES-GREEN, Frederica, *Rugăciunea lui Iisus, Călăuza inimii către Dumnezeu*, trad. de Dragoș Dâscă, Doxologia, Iași, 2014.
73. MAXIM, Ierom. AGHIORITUL, *Filosofia ascetică potrivit Sfintei Scripturi și Sfinților Părinți*, Traducere din limba greacă Caroline Raluca Ghețu, Editura Egumenița, 2017.
74. MEYENDORFF, J., *Introduction a l'étude de Gregoire Palamas, Seuil*, Paris, 1959.
75. MOȘOIU, Nicolae, *Taina prezenței lui Dumnezeu în viața umană. Viziunea creatoare a Părintelui Profesor Dumitru Stăniloae*, Editura paralela 45, Brașov, 2000.
76. NEACȘU, Ierom. Nathanael, *Conștiință dogmatic și viață duhovnicească în gândirea Părintelui Sofronie Saharov*, Doxologia, Iași, 2015.
77. NELLAS, Panayotis, *Omul, animal îndumnezeit*, Editura Deisis, Sibiu, 2002.
78. PAPANICOLAOU, Pr. Theodore, *Viziunea morții în lumina Sfinților Părinți ai Bisericii, Eseu de spiritualitate ortodoxă*, trad. Paula Ilaș, Doxologia, Iași, 2016.
79. PATRONOS, Georgios, *I theosi ton anthropon, Ekdoseis Domos*, Athina, 1995.
80. PATRONOS, Georgios, *Îndumnezeirea omului*, Traducere de Sabin Preda, Editura Bizantină, București, 2012.
81. PETCU, Pr. Liviu, *Hristos, Prietenul nostru în suferință, Florilegiu patristic*, Doxologia, Iași, 2012.
82. PETCU, Pr. Liviu, *Părinții Patericului despre pocăință*, Doxologia, Iași, 2016.
83. PETERS, Greg, *Sfântul Petru Damaschinul, monah bizantin și teolog duhovnicesc*, trad. de Dragoș Dâscă, Doxologia, Iași, 2014.
84. POP, Rodica, *Sensul căsătoriei la Platon și la Sfinții Părinți, De la soma la împărtășirea prin trup*, Doxologia, Iași, 2012.
85. POPOVICI, Sf. Iustin, *Dogmatica Bisericii Ortodoxe*, vol. I, Traducere din limba sârbă de Diac. Zarko Markovski, Doxologia, Iași, 2017.

86. PRELIPCEAN, Alexandru, *Spiritualitate creștină și rigoare științifică: Notele de subsol ale Filocaliei românești, Vol. 1: studiu introductiv, indexuri și antologia notelor de subsol (A-L)*, Doxologia, Iași, 2013.
87. RADU, Pr. Dumitru, *Îndreptarea și îndumnezeirea omului în Hristos*, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 1986.
88. REGNAULT, Lucien, *Viața cotidiană a Părinților deșertului în Egiptul secolului IV*, trad. diac. Ioan I. Ică jr., Deisis, Sibiu, 2004.
89. RUSSEL, Norman, *The Doctrine of Deification in the Greek Patristic Tradition*, Oxford University Press, 2004.
90. RUSSELL, Norman, *Învățătura despre îndumnezeire în Tradiția patristică greacă*, trad. de Dragoș Dâscă, Doxologia, Iași, 2015.
91. SAHAROV, ARHIM. SOFRONIE, *Corespondența cu Protoiereul Gheorghe Florovski*, Traducere din limba rusă de Ierom. Rafail (Noica), Editura Accent Print, Suceava, 2016.
92. SAHAS, Daniel J., *Sfântul Ioan Damaschinul, Despre islam, „Ereza ismaeliților”*, Traducere din engleză și greacă veche Dragoș Dâscă, Doxologia, Iași, 2015.
93. SARTORIUS, Bernard, *La doctrine de la deification de l'homme d'apres les Peres grecs en general et Gregoire Palamas en particulier*, these, Geneva, 1965.
94. SEMEN, Petre, *Sensul vieții și al suferinței, Comentariu la Ecclesiast și Iov*, Doxologia, Iași, 2010.
95. SERAFIM†, *Sfinții printre noi: de la Paisie Olaru la Rafail Noica, duhovnici pe care i-am cunoscut*, Doxologia, Iași, 2015.
96. SOFRONIE Arhim., *Cuviosul Siluan Athonitul*, Traducere din limba rusă de Ierom. Rafail (Noica), Editura Reîntregirea, Alba Iulia, 2009.
97. SOFRONIE, Arhim., *Taina vieții creștine*, Traducere din limba rusă de Ierom. Rafail (Noica), Editura Accent Print, Suceava, 2014.
98. STĂNILOAE, Pr. Dumitru, *Chipul evanghelic al lui IISUS HRISTOS*, Editura Centrului mitropolitan Sibiu, 1991.
99. STĂNILOAE, Pr. Dumitru, „Isihaștii sau sihaștrii și rugăciunea lui Iisus în tradiția ortodoxiei românești”, în *Filocalia sfințelor nevoițe ale desăvârșirii, sau culegere din scrierile Sfinților Părinți care arată cum se poate omul curăți, lumina și desăvârși*, Vol. 8, Traducere din grecește, introduceri și note de Pr. Dumitru Stăniloae, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2013.
100. STĂNILOAE, Pr. Dumitru, *Ascetica și Mistica Bisericii Ortodoxe*, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2002.

101. STĂNILOAE, Pr. Dumitru, *Chipul nemuritor al lui Dumnezeu*, Editura Basilica a Patriarhiei Române, București, 2013.
102. STĂNILOAE, Pr. Dumitru, *Iisus Hristos lumina lumii și îndumnezeitorul omului*, Editura Anastasia, 1993.
103. STĂNILOAE, Pr. Dumitru, *Sfânta Treime sau la început a fost iubirea*, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, ³2012.
104. STĂNILOAE, Pr. Dumitru, *Teologia dogmatică ortodoxă*, vol. 1, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, ⁴2010.
105. STĂNILOAE, Pr. Dumitru, *Teologia dogmatică ortodoxă*, vol. 2, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, ⁴2010.
106. STĂNILOAE, Pr. Dumitru, *Teologia dogmatică ortodoxă*, vol. 3, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, ⁴2010.
107. STĂNILOAE, Pr. Dumitru, *Trăirea lui Dumnezeu în Ortodoxie*, Antologie, studiu introductiv și note de Sandu Frunză, Cluj-Napoca, 1993.
108. STĂNILOAE, Pr. Dumitru, *Viața și învățătura Sfântului Grigorie Palama*, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2006.
109. Teșu, Pr. Ioan C., *Patima desfrânării și lupta împotriva ei, Frumusețile căsătoriei și ale familiei creștine*, Editura „Credința strămoșească”, 2003.
110. TEȘU, Pr. Ioan C., *Raiul rugăciunii, Cuvinte ale Părinților duhovnicești ai Filocaliei, despre cuvioasa lucrare a rugăciunii și un Florilegiu de texte filocalice despre lucrarea cea sfântă a rugăciunii*, Editura „Credința strămoșească”.
111. TEȘU, Pr. Ioan C., *Teologia necazurilor și alte eseuri*, Asociația filantropică medicală creștină Christiana, București, 1998.
112. TEȘU, Pr. Ioan C., *Vise, vedenii, descoperiri. Criterii duhovnicești de discernere*, Editura „Credința strămoșească”.
113. THEOCLIT DIONISIATUL, *O sută de capete despre cunoștință, Tâlcuire la Sfântul Diadoh*, Traducere din limba greacă de Ierom. Agapie (Corbu), Editura Sf. Nectarie, Arad, 2008.
114. THEOCLIT, Mon. DIONISIATUL, *O sută de capete despre cunoștință, Tâlcuire la Sfântul Diadoh*, Traducere din limba greacă de Ierom. Agapie (Corbu), Editura Sfântul Nectarie, Arad, 2008.
115. THEOLOGOS, Ierom. SIMONOPETRITUL, *Sfântul Paisie și ucenicii lui în Sfântul Munte și în Mănăstirea Simonopetra*, Traducere din neogreacă și greaca veche Ierom. Nathanael Neacșu, Doxologia, Iași, 2014.

116. TOMOIOAGĂ, Diac. Florin Toader, *Taina Chenozei în Teologia ortodoxă a secolului al XX-lea*, Doxologia, Iași, 2015.
117. TORRANCE, Alexix *Pocăința în antichitatea târzie, asceza la Părinții răsăriteni și organizarea vieții creștine* (cca 400-650 d.Hr.), trad. de Dragoș Dâscă, Doxologia, Iași, 2014.
118. TSELENGHIDIS, Dimitrios, *Har și libertate în tradiția patristică a secolului al XIV-lea, Contribuție la soteriologia Bisericii Ortodoxe*, Traducere din limba neogreacă Pr. Daniel Pupăză, Doxologia, Iași, 2015.
119. TULCAN, Pr. Ioan, *Misterul mântuirii în Hristos și în Biserică*, Editura Universității „Aurel Vlaicu”, Arad, 2000.
120. TULCAN, Pr. Ioan, *Teologia – știința mântuitoare despre Dumnezeu*, vol. 1, curs de Teologie Dogmatică și Simbolică, Editura Universității „Aurel Vlaicu”, Arad, 2004.
121. VITIS, Arhim. Evsevios, *Despre rugăciune, Tâlcuire la Sfântul Nil*, Traducere din limba greacă de Ierom. Agapie (Corbu), Editura Sf. Nectarie, Arad, 2009.
122. VLACHOS, †Hierotheos, *Psihoterapia ortodoxă*, traducere Irina Luminița Niculescu, Editura Partoș, Timișoara, 2016.
123. WARE, †Kallistos, *Rugăciunea lui Iisus în scrierile Sfântului Grigorie Sinaitul*, trad. de Dragoș Dâscă, Doxologia, Iași, 2014.
124. ZAHAROU, Arhim. Zaharia, „*Adu-ți aminte de dragostea cea dintâi*” (Apocalipsa 2, 4-5), *Cele trei perioade ale vieții duhovnicești în teologia Părintelui Sofronie*, trad. de Monahia Porfirie, Doxologia, Iași, 2015.
125. ZAHAROU, Arhim. Zaharia, *Omul – ținta cercetării dumnezeiești, (Iov 7, 17-20)*, trad. de Monahia Porfirie și Monahia Tecla, Doxologia, Iași, 2016.

III. DICȚIONARE

1. MCGUCKIN, Pr. John Anthony, *Dicționar de teologie patristică*, trad. Dragoș Dâscă și Alin-Bogdan Mihăilescu, Doxologia, Iași, 2014

IV. STUDII ȘI ARTICOLE

1. ADAM, Alexandru, „Actualitatea tradiției Bisericii în contextual societății contemporane”, în *Altarul Banatului*, nr. 7-9, iulie-septembrie, 2014, pp. 93-101.

2. ADAMOVICI, Nicoleta, „Pocăința în lumina Sfinților Părinți”, în *Altarul Banatului*, nr. 4-6/2005, pp. 30-36.
3. ALBU, Alin, „Raționalitate și iraționalitate în concepția Sfinților Părinți”, în *Altarul Banatului*, nr. 7-9/2007, pp. 130-139.
4. ANTONESCU, Cristian, „Funcționalitate filocalică și liturghie practică la Sfântul Ioan Casian”, în *Studii Teologice*, nr. 4/2014, pp. 113-144.
5. ANTONESCU, Cristian, „Sfântul Paisie Velicicovski – teologie patristică și povățuire duhovnicească”, în *Studii Teologice*, nr. 3/2012, pp. 149-195.
6. APOSTOL, Daniel, „Elemente hristologice în învățătura, desparte Întruparea Cuvântului lui Dumnezeu, la Sfântul Simeon Noul Teolog”, în *Mitropolia Olteniei*, nr. 1-4, ianuarie-aprilie 2012, pp. 273-307.
7. APOSTOLACHE, Arhid. Ioniță, „Cunoașterea lui Dumnezeu și cunoașterea lumii. O mărturisire apofatică a apologeticii ortodoxe”, în *Mitropolia Olteniei*, nr. 1-4, ianuarie-aprilie 2016, pp. 164-182.
8. APOSTOLACHE, Diac. Ioniță, „Privire retrospectivă asupra aspectelor hristologice din teologia siriană”, în *Mitropolia Olteniei*, nr. 1-4, ianuarie-aprilie 2012, pp. 252-272.
9. BAERT, E., „La Theme de la vision de Dieu chez S. Justin, Clement d’Alexandrie et S. Gregoire de Nysse”, în *Freiburger Zeitschrift fur Philosophie und Theologie*, 12/1965, pp. 439-497.
10. BĂJĂU, Constantin, „Cunoașterea lui Dumnezeu la Sfinții Părinți și scriitori bisericești din primele patru veacuri”, în *Altarul Banatului*, nr. 1-3/2007, pp. 50-64.
11. BĂJĂU, Pr. Constantin, „Sfântul Grigorie Palama, neîntrecut propovăduitor al cuvântului lui Dumnezeu”, în *Mitropolia Olteniei*, nr. 9-12/2004, pp. 34-41.
12. BĂLAN, Corneliu-Dragoș, „Omul contemporan între Iisus Hristos și celelalte idealuri”, în *Mitropolia Olteniei*, nr. 1-4/2010, pp. 136-149.
13. BARNEA, Pr. Cristian-Alexandru, „Ipostaze ale trupului omenesc în scrierile filocalice”, în Pr. Ion VICOVAN, Pr. Paul-Cezar HÂRLĂOANU, Emilian-Iustinian ROMAN (eds.), *Comuniune euharistică și trăire filocalică*, Doxologia, Iași, 2015, pp. 332-352.
14. BILANIUK, P. B., „The Mystery of Theosis or Divinization”, în *The Heritage of the Early Church*, Roma, 1973, pp. 337-359.
15. BÎRZU, Pr. Vasile, „Unirea cu Dumnezeu ca stare mistică realizată prin împletirea virtuților”, în *Revista Teologică*, nr. 4/2018, pp. 131-158.

16. BÎRZU, Protos. Vasile, „Cristalizarea spiritualității ortodoxe în secolele al IV-lea – al V-lea. Emergența operei Sfântului Diadoh”, în *Revista Teologică*, nr. 1, 98/2016, pp. 158-178.
17. BÎRZU, Protos. Vasile, „Mărturii patristice despre viața și opera Sfântului Diadoh al Foticeei”, în *Revista Teologică*, nr. 3, 97/2015, pp. 34-59.
18. BONNER, G., „Augustine’s Conception of Deification”, în *JTS*, 37/1986, pp. 369-386.
19. BROCK, S., „Some Uses of the Term Theoria in the Writings of Isaac of Nineveh”, în *Parole de l’Orient*, 20, Paris, 1995, pp. 407-419.
20. BROCK, Sebastian P., „St Isaac of Nineveh”, în *The Way*, 1981, pp. 68-74.
21. BROCK, Sebastian P., „The Prayer of the Heart in Syriac Tradition”, în *Sobornost/Eastern Churches Review*, 4:2/1982, pp. 131-142.
22. BROCK, Sebastian P., „The Spirituality of the Heart in Syrian Tradition”, în *Harp*, 1:2-3/1988, pp. 93-115.
23. BROCK, Sebastian, „The Development of Syriac Theology Between the Time of Ephrem and the Isaac the Syrian: A Brief Sketch”, în *Mitropolia Olteniei*, nr. 9-12, septembrie-decembrie 2013, pp. 83-87.
24. BUCHIU, Pr. Ștefan, „Argumentația logică a dogmei hristologice în Dogmatica Sfântului Ioan Damaschin”, în *Teologie și Logică*, Editura Academiei Române, București, 2013, pp. 15-28.
25. BUCHIU, Pr. Ștefan, „Chenoză și îndumnezeire”, în *Anuarul Facultății de Teologie Ortodoxă a Universității București*, 2001, pp. 357-371.
26. BUCHIU, Pr. Ștefan, „Învățătura despre ființa lui Dumnezeu și energiile necreate la Sfântul Grigorie Palama”, în *Mitropolia Olteniei*, nr. 3-4, mai-august 1999, pp. 3-9.
27. BUDEANU, Pr. Tudor, „Unitatea de credință după Părinții apostolici”, în *Studia Doctoralia*, anul 3, nr. 3/2018, pp. 439-459.
28. BUGIULESCU, Pr. Marin, „Postul și rugăciunea – stări harice ale comuniunii omului cu Dumnezeu”, în *Teologie și Viață*, nr. 1-4, ianuarie-aprilie 2017, pp. 89-103.
29. BURLĂCIOIU, Ciprian, „Teologie și teologii. Reflecții pe marginea unor teologii contextuale”, în *Studii Teologice*, nr. 1/2006, pp. 121-151.
30. BURLACU, Costel, „Scrierile Sfântului Ioan Casian”, în *Altarul Banatului*, nr. 10-12/2011, pp. 68-73.
31. CALIST, Patriarhul Constantinopolului, „Viața Sf. Grigorie Sinaitul (trad. de Dragoș Șesan, introducere, note și comparare cu textul grecesc Adrian Marinescu)”, în *Studii Teologice*, nr. 2/2009, pp. 149-233.

32. CÂNDEA, Ioan Ciprian, „Învățătura despre Sfântul Duh în concepția Sfinților Părinți din secolele al II-lea și al III-lea (I)”, în *Altarul Banatului*, nr. 1-3/2009, pp. 59-68.
33. CÂNDEA, Ioan Ciprian, „Învățătura despre Sfântul Duh în concepția Sfinților Părinți din secolele al II-lea și al III-lea (II)”, în *Altarul Banatului*, nr. 7-9/2009, pp. 60-77.
34. CÂNDEA, Spiridon, „Preoția creștină în concepția și prețuirea Sfinților Părinți ai Răsăritului”, în *Altarul Banatului*, nr. 7-9/1992, pp. 26-32.
35. CAREBIA, Adrian, „Sfântul Grigorie Palama în disputele vremii”, în *Mitropolia Olteniei*, nr. 9-12/2004, pp. 52-59.
36. CAREBIA, Adrian, „Sinteză hristologică a gândirii patristice din primele patru veacuri creștine”, în *Altarul Banatului*, nr. 1-3/2004, pp. 35-45.
37. CHIRILĂ, Pavel, BĂNDOIU, Andreea, „Interviu cu mari duhovnici și teologi despre moarte. Analiză și studiu comparativ”, în *Mitropolia Olteniei*, nr. 5-8, mai-august 2009, pp. 219-227.
38. CHIȘCARI, Ilie, „Împărăția lui Dumnezeu între aparență și potență. Pilda grăuntelui de muștar și a aluatului (Mt. 13, 31-33; Mc. 4, 30-32; Lc. 13, 18-21)”, în *Studii Teologice*, nr. 2/2008, pp. 73-129.
39. CIUPE, Arhim. Gherontie, „Reconstrucția sinelui prin Taina Pocăinței”, în *Altarul Banatului*, nr. 10-12 2018, pp. 68-75.
40. COMAN, Ioan Gheorghe, „Hristos și Biserica, taină de mântuire după Sfinții Părinți”, în *Mitropolia Banatului*, nr. 10-12/1977, pp. 677-691.
41. COMAN, Ioan Gheorghe, „Operele literare ale Sfântului Ioan Casian. Geneză, cuprins, scop”, în *Mitropolia Banatului*, nr. 10-12/1975, pp. 552-569.
42. COMAN, Ioan Gheorghe, „Sfinții Părinți ca îndrumători ai duhovniciei”, în *Mitropolia Banatului*, nr. 4-6/1966, pp. 191-200.
43. COMAN, Pr. Constantin, „Teologia ortodoxă românească în epoca post-Stăniloae”, în *Studii Teologice*, nr. 1/2005, pp. 158-168.
44. CORESCIUC, Pr. Roger, „Cateheză sau cunoaștere: premise ale teologiei Sfântului Grigorie Palama pentru o înțelegere autentică a catehezei cu valențe isihaste”, în *Teologie și Viață*, nr. 5-8, mai august 2015, pp. 189-202.
45. CORESCIUC, Pr. Roger, „Cateheză și isihasm: paradigme misionare propuse de teologia Sfântului Grigorie Palama”, în *Teologie și Viață*, nr. 1-4, ianuarie-aprilie 2015, pp. 55-69.

46. CORESCIUC, Pr. Roger, „Omilii ale Sfântului Grigorie Palama rostite înainte de hirotona în episcop și de instalarea în Tesalonic”, în *Teologie și Viață*, nr. 1-4, ianuarie-aprilie 2012, pp. 60-72.
47. CORESCIUC, Pr. Roger, „Omilii rostite de Sfântului Grigorie Palama în timpul păstoriei”, în *Teologie și Viață*, nr. 5-8, mai-august 2012, pp. 53-75.
48. CORESCIUC, Pr. Roger, „Pacea, patima și virtutea: conceptre de bază în teologia Sfântului Grigorie Palama și elemente pentru o filosofie catehetică”, în *Teologie și Viață*, nr. 9-12, septembrie-decembrie 2016, pp. 50-64.
49. COSMA, Pr. Sorin, „Iubirea ca temei ale vieții spirituale și misiunii creștine”, în *Altarul Banatului*, nr. 4-6, aprilie-iunie 2014. pp. 26-49.
50. COSTACHE, Diac. Doru, „Communio, părintele Dumitru Stăniloae și rațiunea ecclesial-colocvială a existenței”, în *Studii Teologice*, nr. 3-4/2001, pp. 62-81.
51. COSTACHE, Pr. Doru, „Experiența Duhului Sfânt în viziunea sfinților Vasile cel Mare și Grigorie Palamas”, în *Mitropolia Olteniei*, nr. 5-6/2001, pp. 25-35.
52. CRICOVEAN, Mircea, „Sfânta Taină a Căsătoriei și virtutea fecioriei în așezămintele Sfinților Părinți”, în *Altarul Banatului*, nr. 10-12/2011, pp. 55-67.
53. CRISTESCU, Vasile, „Aspecte dogmatice ale hristologiei Sfântului Marcu Ascetul – comentariu teologic”, în *Teologie și Viață*, nr. 1-4, ianuarie-aprilie 2009, pp. 22-53.
54. CRISTESCU, Vasile, „O interpretare modernă a voinței umane a Fiului lui Dumnezeu întrupat la Sfântul Maxim Mărturisitorul și Părinții anteriori”, în *Teologie și Viață*, nr. 7-12, iulie-decembrie, 2004, pp. 88-106.
55. CRISTESCU, Vasile, „Probleme dogmatice în hristologia lui Evagrie Ponticul”, în *Teologie și Viață*, nr. 9-12, septembrie-decembrie 2010, pp. 23-38.
56. CRISTESCU, Vasile, „Rugăciunea către Iisus și Rugăciunea lui Iisus. Implicații dogmatice și spirituale”, în *Altarul Banatului*, nr. 10-12, octombrie-decembrie 2012, pp. 120-133.
57. CUȚARU, Arhid. Caius, „Viața Sfântului Ioan Damaschin în contextul răspândirii islamului în Orientul Mijlociu”, în *Altarul Banatului*, nr. 4-6 2015, pp. 43-58.
58. DANIEL†, „Teologia – știința mântuirii și a vieții veșnice în gândirea Părintelui Stăniloae”, în *Studii Teologice*, nr. 2/2013, pp. 51-68.
59. DINU, Adrian Lucian, „La gloire de Dieu: l’homme vivant. Un approche sur la vie spirituelle,,”, în *Studii Teologice*, nr. 1/2008, pp. 55-84.
60. DINU, Pr. Adrian, „Înveșmântarea și goliciunea duhovnicească a omului. O viziune ortodoxă despre omul teofor”, în *Teologie și Viață*, nr. 5-8, mai-august 2009, pp. 61-83.

61. DOWNIE, Pr. John Lincoln, „Unificarea lăuntrică isihastă ca expresie a relației dintre Tatăl și Fiul din Evanghelia după Ioan, descrisă în Literatura Niptică”, în *Revista Teologică*, nr. 4/2018, pp. 32-52.
62. EVAGRIE PONTICUL, „Către monahi (I)”, trad. Carmen Baban, în *Altarul Banatului*, nr. 7-9/2002, pp. 128-139.
63. EVAGRIE PONTICUL, „Către monahi (II)”, trad. Carmen Baban, în *Altarul Banatului*, nr. 4-6/2010, pp. 92-106.
64. EVAGRIE PONTICUL, „Tratat despre contemplație sau Gnosticul”, trad. Ion Pătrulescu, în *Altarul Banatului*, nr. 1-3/1999, pp. 154-161.
65. EVAGRIE PONTICUL, „Tratat despre virtuți sau Sihastrul”, trad. Ion Pătrulescu, în *Altarul Banatului*, nr. 1-3/1999, pp. 136-154.
66. FLOROVSKY, Georges, „Gregoire Palamas et la patristique” în *Istina*, 8/1961-1962, pp. 115-125.
67. GARRIGUES, Juan-Miguel, „L’energie divine et la grace chez Maxime le Confesseur”, în *Istina*, nr. 3/1974, pp. 272-296.
68. GEORGESCU, Stelian Laurențiu, „Celebrarea Euharistică în viziunea Sfântului Maxim Mărturisorul”, în *Studia Doctoralia*, anul 1, nr. 1/1016, pp. 98-122.
69. GEORGESCU, Stelian, „Ontologia misterului eclezial în viziunea Sfântului Maxim Mărturisorul”, în *Altarul Banatului*, nr. 4-6/2011, pp. 33-41.
70. GOETMANN, Pr. Alphonse și Rachel, „Practica rugăciunii lui Iisus”, în *Mitropolia Olteniei*, nr. 1-4/2006, pp. 57-73.
71. HALLEUX, A., „Palamisme et Scolastique”, în *Revue Theologique de Louvain*, tom. III, 1973 pp. 409-442.
72. HALLEUX, A., „Palamisme et Tradition”, în *Irenikon*, 1975, nr. 4, pp. 479-494.
73. HĂRLĂOANU, Pr. Paul-Cezar, „De la Logos la Cuvânt în viața Bisericii”, în Pr. Ilie MELNICIUC-PUICĂ, Diac. Cătălin Vatamanu, Pr. Paul-Cezar Hărlăoanu (eds.), *Vorbirea și tăcerea în Revelație*, Doxologia, Iași, 2014, pp. 192-200.
74. HARPA, Arhim. Ioan, „Ținuta monahală – aducătoare-aminte de moarte și de judecata lui Dumnezeu”, în *Teologie și Viață*, nr. 5-8, mai-august 2015, pp. 72-76.
75. HERBAN, Pr. Laurențiu Mihai, „Urmarea părintelui duhovnicesc – calea experienței Tainei Crucii și Învierii Domnului. Câteva reflecții asupra gândirii Sfântului Simeon Noul Teolog”, în *Revista Teologică*, nr. 2/2018, pp. 149-163.
76. HOLBEA, Arhid. Gheorghe, „Teologia revelației în opera părintelui Dumitru Stăniloae”, în *Studii Teologice*, nr. 1-2/2001, pp. 125-136.

77. HOUDRET, Jean Philippe, „Palamas et le Cappadociens”, în *Istina*, 3/1974, pp. 20-35.
78. IATAN, Cristinel, „Elemente de gnoseologie biblică vechi-testamentară”, în *Studii Teologice*, nr. 1/2015, pp. 13-80.
79. ICĂ, Arhid Ioan I. jr., „Despre asceză – un surprinzător tratat în Bizanțul Comnenilor”, în *Revista Teologică*, nr. 1/2016, pp. 247-260.
80. ICĂ, Arhid. Ioan I. jr., Părintele Dumitru Stăniloae – „clasic” al teologiei secolului XX, în *Părintele Dumitru Stăniloae în conștiința contemporanilor. Mărturii, evocări, amintiri*, Editura Trinitas, Iași, 2003, pp. 231-238.
81. ICĂ, Arhid. Ioan I. jr., Părintele Dumitru Stăniloae – clasic al teologiei secolului XX și misiunea teologiei în Biserică și societate”, în *Studii Teologice*, nr. 1/2005, pp. 160-180.
82. IELCIU, Pr. Ioan Mircea, „Aspecte doctrinare la Evagrie Ponticul”, în *Revista Teologică*, nr. 1, 99/2017, pp. 5-17.
83. IOJA, Cristinel, „Vederea lui Dumnezeu ca premise a îndumnezeirii omului în viziunea Sfântului Grigorie Palama”, în *Teologie și viață isihastă în opera Sfântului Grigorie Palama. Simpozion național: Mănăstirea Tismana-Gorj, 2009*, Editura Mitropoliei Olteniei, Craiova, 2010, pp. 81-104.
84. IOJA, Pr. Cristinel, „Îndumnezeirea – chemare și sens al vieții omului”, în *Teologia*, Nr. 1/2001, pp. 116-127.
85. IOJA, Pr. Cristinel, „Omul – ființă cunoscătoare”, în *Teologia*, Nr. 2/2003, pp. 58-71.
86. IOJA, Pr. Cristinel, „Omul între cunoașterea teonomă și cunoașterea autonomă”, în *Teologia*, Nr. 3/2000, pp. 84-97.
87. IOJA, Pr. Cristinel, „Rațiune și mistică – antagonism sau complementaritate?”, în volumul simpozionului internațional *Omul de cultură în fața secularizării*, Editura Arhiepiscopiei Alba-Iuliei, 2005, pp. 725-746.
88. IOJA, Pr. Cristinel, „Revelație și sfințenie. Unitatea Revelației în Iisus Hristos și în Viețile Sfinților”, în vol. *Revelație, Dogmă și Spiritualitate în perspectiva misiunii Bisericii*, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2011, pp. 259-292.
89. IOJA, Pr. Cristinel, „Sinergie și desăvârșire în Taina Botezului după Sfântul Marcu Ascetul – implicații teologice-existențiale în contemporaneitate”, în vol. *Teologie și educație la Dunărea de Jos*, Galați, 2011, pp. 20-34.
90. IOJA, Pr. Cristinel, „The Problem of the Reception of Church Dogmas in the Contemporary World”, în Ioan Tulcan, Peter Bouteneff, Michael Stavrou (eds.), *Dogma and Terminology in the Orthodox Tradition today, 4 International Symposium of*

- Orthodox Dogmatic Theology, Sofia, 2013*, Reditura Astra Museum, Sibiu, 2015, pp. 173-186.
91. IRINEU SLĂTINEANUL†, „Omul și dimensiunea lui duhovnicească în gândirea și experiența mistică a Sfântului antonie cel Mare”, în *Mitropolia Olteniei*, nr. 9-12/2004, pp. 17-26.
 92. IRINEU SLĂTINEANUL†, „Prezența Sfântului Duh în viața și opera Sf. Antonie cel Mare”, în *Mitropolia Olteniei*, nr. 5-8/2004, pp. 9-14.
 93. IRINEU SLĂTINEANUL†, „Relația dintre credință și cunoaștere în taina vederii lui Dumnezeu”, în *Mitropolia Olteniei*, nr. 9-12/2002, pp. 11-18.
 94. IRINEU SLĂTINEANUL†, „Sensul apofatic și raționalitatea mai presus de rațiune a dogmelor Bisericii ortodoxe”, în *Mitropolia Olteniei*, nr. 9-12/2005, pp. 19-29.
 95. ISTRATI, Ioan Valentin, „Olivier Clement, Transfigurarea din adâncuri”, în *Teologie și Viață*, nr. 1-6, ianuarie-iunie 2004, pp. 48-50.
 96. JUGIE, Martin, „La vie de saint Jean Damascene”, în *Echos d'Orient*, tome 23, 134/1924, pp. 137-138.
 97. KARASARIDIS, Pr. Konstantinos, „Filocalia și Sfânta Liturghie”, în Pr. Ion VICOVAN, Pr. Paul-Cezar HÂRLĂOANU, Emilian-Iustinian ROMAN (eds.), *Comuniune euharistică și trăire filocalică*, Doxologia, Iași, 2015, pp. 145-161.
 98. KHALIFE-HACHEM, E., „L'ame et les passions des hommes d'après un texte d'Isaac de Ninive”, în *Parole de l'Orient*, 12/1984-1985, pp. 201-218.
 99. KORNARAKIS, I., „Criza de identitate după Sf. Ioan Sinaitul (Scărarul)”, trad. Ion Chivu, în *Altarul Banatului*, nr. 1-2/1990, pp. 29-45.
 100. LARCHET, Jean-Claude, „Actualitatea teologiei Sfântului Maxim Mărturisitorul”, în *Teologie și Viață*, nr. 9-12, septembrie-decembrie 2010, pp. 5-17.
 101. LICHER, D. A., „Tears and Contemplation in Isaac of Nineveh”, în *Diakonia* 11, Bronx, New York, 1976, pp. 239-258.
 102. LOSSKY, Vladimir, „La Tradition et les Traditions”, în *A l'image et a la ressemblance de Dieu*, Paris 1967, pp. 139-166.
 103. LOT-BORODINE, M., „La Doctrine de la Deification dans l'Eglise Grecque jusqu'au XI siecle”, în *Revue de la Histoire des Religions*, 105/1932, pp. 5-43.
 104. LOT-BORODINE, M., „La Doctrine de la Deification dans l'Eglise Grecque jusqu'au XI siecle”, în *Revue de la Histoire des Religions*, 106/1932, pp. 525-574.
 105. LOT-BORODINE, M., „La Doctrine de la Deification dans l'Eglise Grecque jusqu'au XI siecle”, în *Revue de la Histoire des Religions*, 107/1933, pp. 8-55.

106. LOUTH, Pr. A., „Autoritatea Sfinților Părinți în diaspora occidentală în secolul al XX-lea”, traducere de asist. Monica Oancă, în *Anuarul Facultății de Teologie Ortodoxă „Patriarhul Iustinian”*, Universitatea București, III (2003), pp. 89-95.
107. MADA, Arhim. Teofan, „Caracterul experiabil al teologiei patristice”, în *Altarul Banatului*, nr. 4-6, aprilie-iunie 2014, pp. 109-123.
108. MADA, Arhim. Teofan, „Factorii educației ortodoxe în pedagogia patristică”, în *Altarul Banatului*, nr. 1-3, ianuarie-martie 2016, pp. 58-71.
109. MADA, Teofan, „Structură și spiritualitate la Sfântul Ioan Scărarul”, în *Altarul Banatului*, nr. 7-9/2005, pp. 55-74.
110. MĂNESCU, Pr. Constantin, „Învățătura lui Diadoh al Foticeii și contribuția lui la adâncirea câtorva problem teologice”, în *Mitropolia Olteniei*, nr. 1-4/2006, pp. 113-138.
111. MANTZARIDES, G., „Tradition and Renewal in the Theology of St. Gregory Palamas”, în *Eastern Churches Quaterly*, IX/1977, nr. 1-2, pp. 1-18.
112. MARINCO, Pr. Marcov, „Trei lucrări canonice de referință pentru viața monahală”, în *Studia Doctoralia*, anul 1, nr. 1/2016, pp. 148-164.
113. MARINESCU, Adrian, „Criteriile și fundamentele patristice ale Teologiei, elemente structural ale Teologiei ortodoxe dintotdeauna și premize ale rezolvării problematicei teologice de astăzi. Studiu de caz: Gândirea (perspectiva teologică), metoda, contribuția teologico-liturgică și receptarea Părinților la Păr. D. Stăniloae (I)”, în *Studii Teologice*, nr. 2/2013, pp. 263-298.
114. MARINESCU, Adrian, „Criteriile și fundamentele patristice ale teologiei, elemente structural ale teologiei ortodoxe dintotdeauna și premize ale rezolvării problematicei teologice de astăzi (II)”, în *Studii Teologice*, nr. 3/2013, pp. 5-54.
115. MARINESCU, Adrian, „Părintele bisericesc sau Sfântul Părinte, martor și organ al lucrării Sfântului Duh în Biserică și în membrii acesteia. Noțiunea de *Părinte bisericesc* în tradiția patristică, originea și semnificația ei teologică. Scriitorul creștere a Bisericii vs. scriitorul creștin (partea I)”, în *Studii Teologice*, nr. 1/2009, pp. 31-102.
116. MATEI, Zaharia, „Dimensiunea teologică și duhovnicească a cântării liturgice (bizantine) în Biserica Ortodoxă”, în *Studii Teologice*, nr. 1/2008, pp. 85-116.
117. MAZILESCU, Pr. Grigore, „Dimensiunea pnevmatologică a ființei umane, în lumina Vechiului și Noului Testament”, în *Studii Teologice*, nr. 3-4/2002, pp. 37-43.
118. MCGUCKIN, John, „A Neglected Masterpiece of the Christian Mystical Tradition: *The Hymns of Divine Eros* by Symeon the New Theologian 9949-1022)”, în *Studii Teologice*, nr. 2/2007, pp. 9-35.

119. MERTICARIU, Arhim. Varlaam, „Dimensiunea vindecătoare a monahismului”, în *Teologie și Viață*, nr. 7-12, iulie-decembrie 2004, pp. 129-135.
120. MIHOC, Pr. Ioan, „Lectio divina în viața ascetică. Exemplificări din scrierile Sfântului Isaac Sirul”, în *Altarul Banatului*, nr. 1-3, ianuarie-martie 2016, pp. 72-84.
121. MIQUEL, P., „Gregoire Palamas, Docteur de l’experience”, în *Irenikon*, 37/1964, pp. 227-237.
122. MIRON, Arhim. Vasile, „Treptele rugăciunii”, în *Mitropolia Olteniei*, nr. 1-4/2005, pp. 49-62.
123. MÎRȘANU, Dragoș, „Notă asupra traducerii patristice în cultura română de azi. Răspuns unei critici insuficient contextualizate”, în *Studii Teologice*, nr. 3/2008, pp. 223-230.
124. Mladin, Nicolae, „Atitudini. Despre Filocalie”, în *Revista Teologică*, an XXXVI (1946), nr. 7-8, pp. 388-396.
125. MOISE, Elena Solunca, „Viața ca o rugăciune”, în *Studii Teologice*, nr. 2/2013, pp. 41-46.
126. MOLDOVAN, Sebastian, „Imperativul (normă, poruncă, ordine, rânduială, disciplină, autoritate). O perspectivă onto-teologică”, în *Revista Teologică*, nr. 2/2015, pp. 123-131.
127. MOȘOIU, Pr. Nicolae, „Dumnezeu ne-a făcut pentru a-L cunoaște – scurtă introducere la theognosia în gândirea Părintelui Profesor Dumitru Stăniloae”, în *Studii Teologice*, nr. 4/2006, pp. 56-92.
128. MUNTEAN, Pr. Vasile, „Amintiri despre părintele Dumitru Stăniloae”, în *Analele Universității de Vest din Timișoara, Seria Teologie*, Nr. 19, 2013, pp. 175-182.
129. MURARU, Adrian, „Câteva considerații privitoare la traducerea textelor patristice în limba română – răspuns domnului Sabin Preda”, în *Studii Teologice*, nr. 3/2008, pp. 231-276.
130. NECHITA, Pr. Vasile, „Centralitatea lui Hristos oglindită în Sfânta Scriptură și actualitatea ei pentru misiunea Bisericii azi”, în Pr. Mihai VIZITIU (ed.), *Sfânta Scriptură și Sfânta Liturghie izvoare ale vieții veșnice*, Trinitas, Iași, 2008, pp. 135-150.
131. NICOLĂESCU, †Nicodim, „Mândria în scrierile Sfinților Părinți (I)”, în *Mitropolia Olteniei*, nr. 5-8, mai-august 2014, pp. 34-45.
132. NICOLĂESCU, †Nicodim, „Slava deșartă în scrierile Sfinților Părinți (I)”, în *Mitropolia Olteniei*, nr. 9-12, septembrie-decembrie 2014, pp. 75-87.
133. NICOLĂESCU, †Nicodim, „Smerenia și smerita cugetare în scrierile Sfinților Părinți (I)”, în *Mitropolia Olteniei*, nr. 1-4, ianuarie-aprilie 2015, pp. 64-79.

134. NICULCEA, Pr. Adrian, „Învățătura ortodoxă despre sfârșitul timpurilor”, în *Studii Teologice*, nr. 1-2/2002, pp. 241-270.
135. NICULCEA, Pr. Adrian, „Relația treimică de strălucire a Duhului din Fiul și consecințele ei eclesiologice”, în *Studii Teologice*, nr. 1-2/2003, pp. 13-35.
136. NUICĂ, Valentin-Ștefan, „Cunoașterea și viața virtuoasă în Răspunsurile către Talasie”, în *Teologie și Viață*, nr. 5-8, mai-august 2017, pp. 132-152.
137. OCOLEANU, Pr. Picu, „Redescoperirea vieții monahale ca modus vivendi autentic creștin în cadrul pietismului german”, în *Mitropolia Olteniei*, nr. 5-8, mai-august 2008, pp. 129-144.
138. PAPADOPOULOS, Stylianos G., „Sfântul Duh continuă lucrarea lui Hristos și o descoperă. Nu (putem vorbi de o) cunoaștere a firii dumnezeiești (de către om)”, în *Studii Teologice*, nr. 1/2007, pp. 173-198.
139. PAPADOPOULOS, Stylianos, „Sfinții Părinți, creștere a Bisericii și Duhului Sfânt (I)”, trad. Ilie Frăcea, în *Mitropolia Banatului*, nr. 1-3/1981, pp. 18-40.
140. PAPADOPOULOS, Stylianos, „Sfinții Părinți, creștere a Bisericii și Duhului Sfânt (II)”, trad. Ilie Frăcea, în *Mitropolia Banatului*, nr. 4-6/1981, pp. 246-276.
141. PĂUNOIU, Pr. Georgian, „Scrierile Sfântului Isaac Sirul și circulația lor în lumea creștină”, în *Studii Teologice*, nr. 3/2010, pp. 31-62.
142. PELIKAN, Jaroslav, „The place of Maximus the Confessor in the History of Christian Thought”, în Felix HEINZER, Christoph SCHONBORN (eds.), *Maximus Confessor. Actes du Symposium sur Maxime le Confessor*, Fribourg-en-Suisse: Editions Universitaires, 1982, pp. 387-402.
143. PENO, Zdravko, „GMO (Genetically Modified Organism) and the Christian Ethos in the Light of Saint Maximus the Confessor’s Cosmology”, în *Studii Teologice*, nr. 3/2014, pp. 13-29.
144. PETCU, Liviu, „Maica Domnului în Filocalie”, în *Teologie și Viață*, nr. 1-6, ianuarie-iunie 2004, pp. 168-180.
145. PETCU, Pr. Liviu, „Suferința și creșterea spirituală” în *Mitropolia Olteniei*, nr. 9-12, septembrie-decembrie 2012, pp. 179-192.
146. PETRARU, Pr. Gheorghe, „Hristos – Rațiunea Supremă și temeiul raționalității lumii”, în *Teologie și Viață*, nr. 1-4, ianuarie-aprilie 2009, pp. 5-21.
147. PETRARU, Pr. Gheorghe, „Teognosie în scrierile filocalice”, în Pr. Ion VICOVAN, Pr. Paul-Cezar HÂRLĂOANU, Emilian-Iustinian ROMAN (eds.), *Comuniune euharistică și trăire filocalică*, Doxologia, Iași, 2015, pp. 380-396.

148. PIRET, PIERRE, „Christologie et theologie trinitaire chez Maxime le Confessor d’après sa formule des natures desquelle, en laquelle est la Christ” în Felix HEINZER, Christoph SCHONBORN (eds.), *Maximus Confessor. Actes du Symposium sur Maxime le Confessor*, Fribourg-en-Suisse: Editions Universitaires, 1982, pp. 212-226.
149. POPA, †Irineu, „Cunoașterea Tainei Înomenirii Fiului lui Dumnezeu în experiența Duhului la Sfântul Maxim Mărturisitorul (I)”, în *Revista Teologică*, nr. 1, 98/2016, pp. 5-55.
150. POPA, †Irineu, „Cunoașterea Tainei Înomenirii Fiului lui Dumnezeu în experiența Duhului la Sfântul Maxim Mărturisitorul (II)”, în *Revista Teologică*, nr. 2, 98/2016, pp. 160-208.
151. POPA, †Irineu, „Experiența monahală ca expresie a vieții consacrate comuniunii desăvârșite cu Hristos în Duhul Sfânt”, în *Mitropolia Olteniei*, nr. 5-8, mai-august 2008, pp. 33-50.
152. POPA, †Irineu, „Gândirea hristologică a Sfântului Ioan Damaschin și a Sfântului Teodor Studitul”, în *Mitropolia Olteniei*, nr. 9-12, septembrie-decembrie 2010, pp. 7-39.
153. POPA, †Irineu, „Hristologia Sfântului Maxim Mărturisitorul”, în *Mitropolia Olteniei*, nr. 5-8, mai-august 2010, pp. 7-37.
154. POPA, †Irineu, „Logos, raționalitate și înaintare mistică în teologia Sfântului Maxim Mărturisitorul”, în *Altarul Banatului*, nr. 10-12/2002, pp. 7-19.
155. POPA, †Irineu, „Logosul înomenit – centul vieții lumii și al istoriei în care omul și cosmosul își au finalitatea”, în *Mitropolia Olteniei*, nr. 1-4/2014, pp. 7-27.
156. PORTARU, Marius, „Contribuția pr. Dumitru Stăniloae (1903-1993) în domeniul traducerilor patristice românești. Problema cronologiei traducerilor, principiile traductologice și receptarea critică”, în *Studii Teologice*, nr. 3/2008, pp. 103-142.
157. PORTARU, Marius, „Natura textului patristic, regula fidei, a traductologiei patristice”, în *Studii Teologice*, nr. 3/2009, pp. 131-175.
158. PORTARU, Marius, „Sf. Maxim Mărturisitorul, Zece capete despre virtute și păcat. Problema autenticității”, în *Studii Teologice*, nr. 3/2007, pp. 135-152.
159. PORTILLO, Rocio Daga, „The Arabic Life of St. John of Damascus”, în *Parole de l’Orient*, 21/1996, pp. 157-188.
160. PREDĂ, Constantin, „Câteva considerații pe marginea credinței biblice”, în *Studii Teologice*, nr. 1-2/2003, pp. 70-74.
161. PREDĂ, Constantin, „Credința și viața Bisericii primare. O analiză a Faptelor Apostolilor”, teză de doctorat, în *Studii Teologice*, nr. 1-2/2002, pp. 3-240.

162. PEDA, Constantin, „Păcatul lui Cain și originea biblică a isihasmului”, în *Mitropolia Olteniei*, nr. 9-12/2002, pp. 34-44.
163. PUNGUȚĂ, Ierom. Vichentie, „Cunoașterea lui Dumnezeu și rugăciunea la Sfântul Grigorie Palama”, în *Revista Teologică*, 5/1991, pp. 13-25.
164. RADA, Sorin, „Încorporarea omului în Hristos prin Jertfa Euharistică”, în *Studia Doctoralia*, anul 2, nr. 2/2017, pp. 144-165.
165. RĂDĂȘANU, Arhim. Hrisostom, „San Massimo il Confessore. L’uso di una analogia per avvicinarsi a Dio”, în *Teologie și Viață*, nr. 5-8, mai-august 2012, pp. 39-51.
166. RĂDUCĂ, Pr. Vasile, „Credința deistă și cea mântuitoare”, în *Studii Teologice*, nr. 3-4/2001, pp. 16-23.
167. REID, Duncan, „Energies of the Spirit: trinitarian models in Eastern Orthodox and Western Theology”, în *American Academy of Religion*, Academy Series, 96, Scholars Press, Atlanta, 1997, pp. 88-91.
168. RIGO, Antonio, „Callisto Angelicude Catafugiota Meleniceota e l’esicasmo bizantino del XIV secolo: una nota prosopografica” în A. MAINARDI (ed.), *Nil Sorskij e l’esicasmo. Atti del II Convegno internazionale di spiritualita russa*, Bose, 1995, pp. 251-268.
169. ROMAN, Pr. Gabriel, „Suferința umană – timp al înțelegerii compasiunii divine”, în *Mitropolia Olteniei*, nr. 9-12, septembrie-decembrie 2012, pp. 243-261.
170. ROMANIDES, John, „Notes on the Palamite Controversy and Related Topics (I)”, în *The Greek Orthodox Theological Review*, anii 1960-1961, vol. VI, nr. 2, pp. 186-205.
171. ROMANIDES, John, „Notes on the Palamite Controversy and Related Topics (II)”, în *The Greek Orthodox Theological Review*, anii 1963-1964, vol. IX, nr. 2, pp. 225-270.
172. ROMÂNUL, Arhid. Vicențiu, „Biografiile Sfântului Maxim Mărturisitorul și contextul istoric al epocii sale”, în *Altarul Banatului*, nr. 1-3, ianuarie-martie 2017, pp. 70-100.
173. ROMÂNUL, Arhid. Vicențiu, „Filosofia practică sau praxis în spiritualitatea Sfântului Maxim Mărturisitorul”, în *Studia Doctoralia*, anul 1, nr. 1/ 2016, pp. 222-257.
174. SĂFTOIU, Alexandra, „Puterea unificatoare a minții în Teologia Sfântului Maxim Mărturisitorul și ideologia scientist manifestată în neuroștiințe (reper)”, în *Studia Doctoralia*, anul 3, nr. 3/2018, pp. 480-496.
175. ȘANDOR, Arhim. Siluan, „Gastrimarghia: cauze, manifestări, abordare terapeutică”, în *Teologie și Viață*, nr. 5-8, mai-august 2017, pp. 176-203.
176. SANDU, Nicușor, „Elemente pentru o antropologie duhovnicească în gândirea Sf. Simeon Noul Teolog”, în *Studii Teologice*, nr. 1/2008, pp. 133-158.

177. SANDU, Pr. Ștefan, „Cercetarea teologică în domeniul istoriei dogmelor”, în *Studii Teologice*, nr. 3-4/2001, pp. 48-61.
178. SAUCIUC, Arhim. Benedict, „Paisianismul la Mănăstirea Neamț”, în Pr. Ion VICOVAN, Pr. Paul-Cezar HÂRLĂOANU, Emilian-Iustinia ROMAN (eds.), *Comuniune euharistică și trăire filocalică*, Doxologia, Iași, 2015, pp. 397-410.
179. SCÂNTEIE, Pr. Ionel, „Botezul – început și temelie al vieții duhovnicești”, în *Studia Doctoralia*, anul 2, nr. 2/2017, pp. 166-189.
180. SCÂNTEIE, Pr. Radu, „Dar firesc și dar duhovnicesc. Distincții la Sfântul Grigorie Palama”, în *Studia Doctoralia*, anul 2, nr. 2/2017, pp. 190-209.
181. SCÂNTEIE, Pr. Radu, „Unitatea minte-inimă-trup la Sfântul Grigorie palama”, în *Studia Doctoralia*, anul 3, nr. 3/2018, pp. 417-438.
182. SCORȚEA, Bogdan, „Despre vederea lui Dumnezeu în lumină”, în *Studii Teologice*, nr. 1/2006, pp. 100-120.
183. SCRIMA, Andre, „Renașterea filocalică în ortodoxia românească”, traducere de Miruna Tătaru-Cazaban, în: Lucian TURCESCU, *Dumitru Stăniloae: Tradition and Modernity, The Center for Romanian Studies*, Iași-Oxford-Palm Beach-Portland, 2002, pp. 51-76.
184. SEMEN, Petre, „Valoarea spirituală a postului după Biblie”, în *Studii Teologice*, nr. 1/2008, pp. 27-38.
185. SEMEN, Pr. Petre, „Traducerea Bibliei între responsabilitate și misiune”, în *Studii Teologice*, nr. 2/2006, pp. 7-24.
186. Sf. IOAN DAMASCHIN, „Cuvânt de laudă la preacinstita Adormire a Maicii Domnului”, trad. Siluan Mănuilă, în *Altarul Banatului*, nr. 1-3/2005, pp. 85-89.
187. Sf. IOAN DAMASCHIN, „Două omilii la Buna Vestire”, trad. Cornel Toma și Remus Feraru, în *Altarul Banatului*, nr. 1-3/1998, pp. 94-105;
188. Sf. MAXIM MĂRTURISITORUL, „Comentariu la Psalmul 59”, trad. Marcel Hancheș, în *Altarul Banatului*, nr. 10-12/2003, pp. 93-103.
189. SIMA, Pr. Gheorghe, „Om trupesc și om duhovnicesc”, în *Studii Teologice*, nr. 3-4/2001, pp. 144-160.
190. SINKEWICZ, R. E., „Christian Theology and the renewal of philosophical and scientific studies in the early fourteenth century: The Capita 150 of Gregory Palamas”, în *Medieval Studies*, 48/1986, pp. 335-351.
191. SORESCU, Gabriel, „Maica Domnului la Sfinții Părinți”, în *Altarul Banatului*, nr. 7-9/2005, pp. 81-90.

192. STAN, Nicolae Răzvan, „Sfântul Simeon Noul Teolog, apogeul vieții duhovnicești autentice”, în *Altarul Banatului*, nr. 4-6/2005, pp. 53-67.
193. STAN, Pr. Nicolae Răzvan, „Relația dintre doctrină și spiritualitate în gândirea Părintelui Stăniloae”, în *Mitropolia Olteniei*, nr. 1-4/2010, pp. 106-127.
194. STĂNILOAE, Pr. Dumitru, „Comunitate prin iubire”, în *Ortodoxia*, nr. 1/1963, pp. 52-70.
195. STĂNILOAE, Pr. Dumitru, „Cosmosul și sufletul, chipuri ale Bisericii (I)”, în *Revista Teologică*, nr. 3-4/1944, pp. 162-181.
196. STĂNILOAE, Pr. Dumitru, „Cosmosul și sufletul, chipuri ale Bisericii (II)”, în *Revista Teologică*, nr. 7-8/1944, pp. 335-356.
197. STĂNILOAE, Pr. Dumitru, „Cuvântul creator și mântuitor și veșnic mântuitor,, în *Mitropolia Olteniei*, nr. 1/1991, pp. 7-19.
198. STĂNILOAE, Pr. Dumitru, „Dumnezeu este iubire”, în *Ortodoxia*, nr. 3/1971, pp. 366-402.
199. STĂNILOAE, Pr. Dumitru, „Dumnezeu este lumina”, în *Ortodoxia*, nr. 1/1974, pp. 70-96.
200. STĂNILOAE, Pr. Dumitru, „Învățătura ortodoxă despre mântuire și concluziile ce rezultă din ea pentru slujirea creștină în lume”, în *Ortodoxia*, nr. 2/1972, pp. 195-212.
201. STĂNILOAE, Pr. Dumitru, „Legătura personală cu Hristos în lumina infinității dumnezeiești, după Sfântul Simeon Noul Teolog”, în *Studii de Teologie dogmatică ortodoxă*, Editura Mitropoliei Olteniei, Craiova, 1991, pp. 307-317.
202. STĂNILOAE, Pr. Dumitru, „Mărturisirea păcatelor și pocăința în trecutul Bisericii”, în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 3-4/1955, pp. 218-250.
203. STĂNILOAE, Pr. Dumitru, „Natură și har în teologia Bizantină”, în *Ortodoxia*, nr. 3/1974, pp. 392-439.
204. STĂNILOAE, Pr. Dumitru, „Noțiunea dogmei”, în *Studii Teologice*, nr. 9-10/1964, pp. 533-571.
205. STĂNILOAE, Pr. Dumitru, „Semnificația luminii dumnezeiești”, în *Ortodoxia*, nr. 3-4/1976, pp. 433-446.
206. STĂNILOAE, Pr. Dumitru, „Sfânta Scriptură și tradiția apostolică în mărturisirea Bisericii”, în *Ortodoxia*, nr. 2/1980, pp. 204-220.
207. STĂNILOAE, Pr. Dumitru, „Sfânta Treime – creatoarea, mântuitoarea și ținta veșnică a tuturor credincioșilor”, în *Ortodoxia*, nr. 2/1986, pp. 14-42.
208. STĂNILOAE, Pr. Dumitru, „Sfințenia în Ortodoxie”, în *Ortodoxia*, nr. 1/1980, pp. 33-43.

209. STĂNILOAE, Pr. Dumitru, CARAZA, Diac. Ioan, „Credință și iubire în dobândirea mântuirii”, în *Studii Teologice*, nr. 1/2013, pp. 49-64.
210. STOENESCU, Nacu (Daniil), „Influența operei Sfântului Simeon Noul Teolog asupra vieții monastic românești”, în *Mitropolia Banatului*, nr. 1/1988, pp. 43-50.
211. STOENESCU, Nacu (Daniil), „Învățătura despre Sfânta Treime în imnurile Sfântului Simeon Noul Teolog”, în *Mitropolia Banatului*, nr. 5-6/1985, pp. 323-334.
212. STOENESCU, Nacu (Daniil), „Învățătura Sfântului Maxim Mărturisitorul despre rațiunile divine”, în *Mitropolia Banatului*, nr. 7-8/1985, pp. 418-430.
213. STOENESCU, Nacu (Daniil), „Viața monahală în istoriografia patristică”, în *Altarul Banatului*, nr. 3-4/1990, pp. 27-38.
214. STOENESCU, Ioan-Alexandru, „Dumnezeu și timpul în gândirea Sfântului Maxim Mărturisitorul”, în *Studia Doctoralia*, anul 1, nr. 1/2016, pp. 298-321.
215. STREZA, Ciprian, „Boala și suferința în tradiția liturgică a Bisericii”, în *Studii Teologice*, nr. 2/2012, pp. 47-66.
216. STREZA, Pr. Dan, „Maica Domnului – prototipul vieții isihaste – viziunea de excepție a Sf. Grigorie Palama”, în *Revista Teologică*, nr. 2, 99/2017, pp. 116-130.
217. TACHE, Pr. Sterea, „Creația și timpul în gândirea Sfinților Părinți”, în *Studii Teologice*, nr. 1-2/2003, pp. 3-12.
218. TACHE, Pr. Sterea, „Raționalitatea creației și responsabilitatea omului în gândirea Sfinților Părinți”, în *Studii Teologice*, nr. 3-4/2002, pp. 7-15.
219. TACHE, Pr. Sterea, „Sfânta Treime și creația în gândirea Părinților Bisericii”, în *Studii Teologice*, nr. 1-2/2003, pp. 50-59.
220. TĂNASE, Pr. Nichifor, „Estetica apofatismului. Hristofaniile și strălucirea enipostatică a Luminii dumnezeiești în fețele luminoase ale asceților”, în *Studii Teologice*, nr. 1/2016, pp. 83-122.
221. TĂNASE, Pr. Nichifor, „Teologia palamită, o cheie hermeneutică”, în *Teologie și Viață*, nr. 1-4, ianuarie-aprilie, 2011, pp. 45-75.
222. TANG, Drd. Marcel, „Elemente esențiale ale conceptului de pocăință în scrierile avvei Isaac Sirul”, în Pr. Gheorghe PETRARU, Pr. Liviu PETCU (eds.), *Dimensiunea penitențială și euharistică a vieții creștine*, Doxologia, Iași, 2014, pp. 529-535.
223. TANG, Marcel, „Duhul Sfânt în viziunea eclesiologică ortodoxă”, în *Altarul Banatului*, nr. 1-3, ianuarie-martie 2014, pp. 81-84.
224. TANG, Marcel, „Istoria și Teologia Bisericii Răsăritului din Persia până la Sfântul Isaac Sirul”, în *Altarul Banatului*, nr. 1-3/2011, pp. 39-56.

225. TEȘU, Ioan C., „Contribuții ascetic-mistice creștine la Evagrie Ponticul (I)”, în *Altarul Banatului*, nr. 10-12/2011, pp. 38-54.
226. TEȘU, Pr. Ioan C., „Contribuții ascetic-mistice creștine: Sfântul Ioan Casian (I)”, în *Teologie și Viață*, nr. 1-4, ianuarie-aprilie 2012, pp. 101-118.
227. TEȘU, Pr. Ioan C., „Contribuții ascetic-mistice creștine: Sfântul Ioan Casian (II)”, în *Teologie și Viață*, nr. 5-8, mai-august 2012, pp. 112-130.
228. TEȘU, Pr. Ioan C., „Contribuții ascetic-mistice creștine: Sfântul Ioan Casian (III)”, în *Teologie și Viață*, nr. 9-12, septembrie-decembrie 2012, pp. 90-113.
229. TEȘU, Pr. Ioan C., „Metafizica suferinței”, în *Studii Teologice*, nr. 2/2012, pp. 25-45;
230. TEȘU, Pr. Ioan C., „O lecție de pedagogie divină: retragerea harului”, în *Studii Teologice*, nr. 4/2006, pp. 40-55.
231. TEȘU, Pr. Ioan C., „Receptarea operei părintelui profesor Dumitru Stăniloae în viața și spiritualitatea monahală (I)”, în *Teologie și Viață*, nr. 5-8, mai-august 2013, pp. 39-65.
232. TEȘU, Pr. Ioan C., „Receptarea operei părintelui profesor Dumitru Stăniloae în viața și spiritualitatea monahală (II)”, în *Teologie și Viață*, nr. 9-12, septembrie-decembrie 2013, pp. 5-21.
233. TEȘU, Pr. Ioan C., „Rugăciunea în învățătura duhovnicească a lui Evagrie Monahul”, în *Teologie și Viață*, nr. 7-12, iulie-decembrie 2004, pp. 53-70.
234. TEȘU, Pr. Ioan C., „Taina morții în spiritualitatea ortodoxă”, în *Teologie și Viață*, nr. 5-8, mai-august 2010, pp. 5-32.
235. TEȘU, Pr. Ioan C., „Teologia ca exercițiu ascetic și experiență mistică. Aprofundări ale Părintelui Dumitru Stăniloae”, în *Studii Teologice*, nr. 2/2013, pp. 99-114.
236. TEȘU, Pr. Ioan C., „Teologia Părintelui Profesor Dumitru Stăniloae, o teologie a iubirii și dăruirii, a rugăciunii și desăvârșirii”, în *Teologie și Viață*, nr. 7-12, iulie-decembrie 2003, pp. 37-45.
237. TEȘU, Pr. Ioan C., „Visul, între teologie și eshatologie, între credință și știință”, în *Studii Teologice*, nr. 1-2/2004, pp. 181-200.
238. TEȘU, Pr. Ioan, „Taina teologiei în gândirea părintelui profesor Dumitru Stăniloae”, în *Studii Teologice*, nr. 3-4/2003, pp. 10-17.
239. TSELENGIDIS, Dimitrie, „Caracterul libertății omului după Sfântul Grigorie Palama”, în *Altarul Banatului*, nr. 1-3/2004, pp. 7-14.
240. TSIRPANLIS, C. N., „Praxis and Theoria: The Heart, Love and Light Mysticism in Saint Isaac the Ryrian”, în *The Patristic and Byzantine Review*, 6/1987, pp. 93-120.

241. TUDORIE, Ionuț-Alexandru, „Sf. Ioan Casian și pelerinajul său la Betleem (382-385)”, în *Studii Teologice*, nr. 2/2007, pp. 69-85.
242. TULCAN, Pr. Ioan, „Eshatologia creștină și viața după moarte în marile religii, reflectate în lucrările prof. Emilian Vasilescu”, în *Teologia*, Nr. 1/2005, pp. 10-21.
243. TULCAN, Pr. Ioan, „Sfânta Taină a Pocăinței sau Spovedaniei și înnoirea sufletească a credinciosului”, în *Altarul Banatului*, Nr. 10-12/1993, pp. 44-51.
244. TULCAN, Pr. Ioan, „Sinteza dintre dogma, Liturghie și spiritualitate, ca mod de teologhisire în teologia ortodoxă”, în vol. *Metode de cercetare în Teologia Dogmatică al celui de-al II-lea Colocviu Național de Teologie Dogmatică Ortodoxă*, Editura Sigma, București, 2008, pp. 202-217.
245. TULCAN, Pr. Ioan, „Teologia trinitară ortodoxă, reflectată în dimensiunea doxologică a Sfintei Liturghii”, în *Teologia*, Nr. 1/2009, pp. 14-26.
246. TULCAN, Pr. Ioan, „The Role of reason in the Perception of God According to St. Maximus the Confessor, în *The Function and the Limits of the Reason in Dogmatic Theology*, I.A.O.D.T. Third International Symposium, Thessaloniki, 2011, pp. 51-67.
247. TULCAN, Pr. Ioan, „Trăsăturile fundamentale ale Dogmaticii Ortodoxe”, în *Teologia*, Nr. 4/2008, pp. 10-27.
248. TULCAN, Pr. Ioan, „Unitatea Bisericii manifestată în unitatea de credință și în taine”, în *Ortodoxia*, Nr. 4/1982, pp. 522-537.
249. ȚURCANU, Boris, „Din literature teologică rusă contemporană. Ideile Sfinților Părinți despre dragoste”, în *Mitropolia Banatului*, nr. 10-12/1957, pp. 222-227.
250. URSU, Laurențiu, „Dragoste și imitation Christi”, în *Teologie și Viață*, nr. 1-4, ianuarie-aprilie 2010, pp. 85-93.
251. VARDIANU, Ierom. Iachint, „Conceptul bunurilor pământești reflectat în Sfânta Scriptură”, în *Studia Doctoralia*, anul 1, nr. 1/2016, pp. 336-347.
252. VARSANUFIE PRAHOVEANUL†, „Lumina dumnezeiască necreată în care Dumnezeu sălășluiește din veșnicie în gândirea Sfântului Grigorie Palama”, în *Mitropolia Olteniei*, nr. 1-4, ianuarie-aprilie 2012, pp. 50-69.
253. VARSANUFIE PRAHOVEANUL†, „Teologia harului divin înainte de Sfântul Grigorie Palama”, în *Mitropolia Olteniei*, nr. 1-4, ianuarie-aprilie 2011, pp. 55-84.
254. VARSANUFIE PRAHOVEANUL†, „Teologia harului divin la Sfântul Grigorie Palama”, în *Mitropolia Olteniei*, nr. 9-12, septembrie-decembrie 2011, pp. 37-56.
255. VASILESCU, Mariana Em., „Spiritualitatea ortodoxă”, în *Revista Teologică*, an XXXVII (1947), nr. 1-2, pp. 14-30.

256. VATAMANU, Cătălin, „Taina Spovedaniei și a Sfintei Euharistii-ieșirea din timp și întoarcerea la veșnicie”, în Cătălin Vatamanu (ed.), *Spovedanie și Euharistie*, Doxologia, Iași, 2014, pp. 7-18.
257. VATAMANU, Diac. Cătălin, „Fundamente biblice ale teologiei luminii dumnezeiești, în scrierile Părintelui Stăniloae”, în *Teologie și Viață*, nr. 9-12, septembrie-decembrie 2013, pp. 22-33.
258. VLĂDUȚESCU, Gheorghe, TOTU, Sabin, „În-credințare și credință”, în Pr. Petre SEMEN, Diac. Liviu PETCU (eds.), *Credința și mărturisirea ei*, Editura Doxologia, Iași, 2010, pp. 26-40.
259. Ware, †Kallistos, „Dumnezeu ascuns și revelat: Calea apofatică și distincția esență – energii”, în *Studii Teologice*, nr. 2/2008, pp. 227-245.
260. WARE, †Kallistos, „The Debate about Palamism”, în *Eastern Churches Review*, Clarendon Press, Oxford, 9/1977, pp. 45-63.
261. WARE, †Kallistos, „The Meaning of Pathos in Abba Isaias and Theodoret of Cyrus”, în *Studia Patristica XX*, Louvain, 1989, pp. 315-322.
262. WILLIAMS, R. D., „The Philosophical Structure of Palamism”, în *Eastern Churches Review*, 9/1977, pp. 27-44.
263. YANNARAS, C., „Eros divin et eros humain selon Jean Climaque”, în *Contacts* 21, 1969, pp. 190-204.
264. ZABLIȚEV, Iu. P., „Platonizm i bogoslovie Kallista Katafighiota”, în *Beseda*, Paris, 1990, 8, pp. 30-38.
265. ZAMFIRESCU, Dan, „Manuscrise slave cu traduceri din Sfântul Simeon Noul Teolog”, în *Ortodoxia*, XI (1959), 4, pp. 19-25.

V. SURSE INTERNET

1. CODRESCU, Răzvan, „Teologia mistică și dogmatică (1)”, în *Rostonline.ro*, 31 august 2016, 3 mai 2019.
2. CODRESCU, Răzvan, „Teologia mistică și dogmatică (2)”, în *Rostonline.ro*, 5 septembrie 2016, 3 mai 2019.
3. GEORGE, Arhim. of Mt. Athos, „The Teaching of St. Gegory Palamas: Theosis is Possible Through the Uncreated Energies Of God”, în *Another City – A Journal of Orthodox Culture*, March 25, 2019, 15 aprilie 2019.

4. GEORGE, Arhim. of Mt. Athos, *Theosis – Deification As The Purpose of Man’S Life*, 15 aprilie 2019.
5. GEORGE, Fr., *Qualifications for Theosis (Deification)*, May 23, 2017, 17 aprilie 2019.
6. GEORGE, Fr., *The Church: The Place of Man’s Theosis*, May 17, 2017, 17 aprilie 2019.
7. POP, Vasile, „Mântuirea și îndumnezeirea omului prin har, ca extindere a relațiilor treimice la oameni”, în *Semănătorul* – Editura Online „Dorna Tismana” Ianuarie 2012, pp. 2-19, 14 aprilie 2019.